МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота магістра

УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Виконав: магістрант 2-го курсу, групи 8.2814-1з
спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітньо-професійної програми «Публічне управління та адміністрування»
В.О. Оргіш

Керівник: доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи,
к.держ.упр. Кас'яненко Д.В.

Рецензент: професор кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи,
доцент, д.філос.н. Глазунов В.В.

Запоріжжя – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра філософії, публічного управління та соціальної роботи
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
Освітньо-професійна програма «Публічне управління та адміністрування»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи
_____Т.І. Бутченко
«____»_____2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРАНТУ

Оргішу Вадиму Олеговичу
(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Удосконалення управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру

керівник роботи Кас'яненко Денис Валерійович, к.держ.упр.,
(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом ЗНУ від «19» березня 2025 року № 417-с

2. Строк подання студентом роботи 4 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи Досвід республіки Польща для України у сфері підготовки фахівців цивільного захисту: публічно-управлінський аспект: Монографія : Крук С.І., Домбровська С.М., Палюх В.В., Іноземцева О.Б..: Х, НУЦЗУ. 2022. 225с.; Тищенко В. О. Сучасний стан державного управління у сфері цивільного захисту у країнах Євросоюзу. *Економіка та держава.* 2013. № 4.; Григоренко Н. В. Зарубіжний досвід побудови систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління.* 2015. Вип. 2 (49).

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Проаналізувати історію розвитку управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру на території України. 2. Уточнити основні поняття дослідження: «механізми управління», «цивільний захист населення», «система управління цивільним захистом», «надзвичайна ситуація техногенного характеру». 3. Визначити принципи та методи дослідження системи управління у сфері захисту населення й територій. 4. Дослідити сутність системи управління у сфері захисту населення й територій. 5. Проаналізувати сутність, зміст та функції системи управління цивільним захистом. 6. Уточнити становлення та розвиток системи управління у сфері захисту населення й територій. 7. Дослідити сучасний стан системи управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій. 8. Визначити основні фактори оптимізації розвитку системи управління захистом населення й територій

9. Дослідити перспективи розвитку організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні у повоєнний період. 10. Провести аналіз закордонного досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. 11. Розглянути перспективи вдосконалення організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні. 12. Надати рекомендації з імплементації досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

_____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Кас'яненко Д.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	20.03.2025	20.03.2025
Розділ 2	Кас'яненко Д.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	28.08.2025	28.08.2025
Розділ 3	Кас'яненко Д.В., доцент кафедри філософії, публічного управління та соціальної роботи	10.10.2025	10.10.2025

7. Дата видачі завдання 20 березня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2025	*виконано*
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2025	*виконано*
3.	Розробка основних положень роботи	Червень 2025	*виконано*
4.	І розділ	Червень – серпень 2025	*виконано*
5.	ІІ розділ	Серпень – жовтень 2025	*виконано*
6.	ІІІ розділ	Жовтень – листопад 2025	*виконано*
7.	Систематизація висновків	Листопад – грудень 2025	*виконано*
8.	Нормоконтроль	Листопад – грудень 2025	*виконано*

Студент _____ В.О. Оргіш

Керівник роботи _____ Д.В. Кас'яненко

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ І.С. Цапліна

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 97 сторінок, 74 позиції у списку літератури.

НАДЗВИЧАЙНА СИТУАЦІЯ, ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ, ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ, СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ, МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ

Мета дослідження: дослідити та виявити перспективи розвитку механізмів управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру на території України.

Об'єкт дослідження: організаційно правові засади діяльності державних службовців та посадових осіб України, які забезпечують формування та реалізують державної політики у сфері цивільного захисту.

Предмет дослідження: механізми управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру, перспектива їх розвитку та удосконалення. .

Методи дослідження: аналіз, порівняння, узагальнення.

Новизна дослідження: полягає у проведенні аналізу схеми управління у сфері цивільного захисту деяких країн Європи з метою можливого перейняття досвіду.

Гіпотеза: забезпечення цивільного захисту населення можливо досягти шляхом високого рівня розвитку механізмів та системи управління у сфері цивільного захисту в цілому, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану та повоєнний період.

Висновки: 1. Дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій є основою ефективного державного управління. Застосування наукових принципів і методів дозволяє розвивати системи безпеки, адаптувати їх до нових загроз і забезпечити надійний захист для громадян.

2. Міжнародна співпраця - є важливим аспектом у вдосконаленні системи управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

3. Перейняття у розвинених країн позитивного досвіду організації системи цивільного захисту в сучасних умовах для України має особливе значення.

SUMMARY

The qualification paper consists of 97 pages and 74 references.

SUPERFLUOUS SITUATION, CIVIL PROTECTION, CIVIL PROTECTION OF THE POPULATION, CIVIL PROTECTION MANAGEMENT SYSTEM, CIVIL PROTECTION MANAGEMENT MECHANISMS

Research objective: to study and identify prospects for the development of management mechanisms for protecting the population and territories from technological emergencies in Ukraine.

Object of the research: organizational and legal foundations of the activity of civil servants and officials of Ukraine who ensure the formation and implementation of state policy in the field of civil protection.

Subject of the research: mechanisms for managing the protection of the population and territories from technological emergencies, as well as prospects for their development and improvement.

Research methods: analysis, comparison, generalization.

Novelty of the research: lies in analyzing the management schemes in the field of civil protection used by several European countries with the aim of potentially adopting their experience.

Hypothesis: ensuring civil protection of the population can be achieved through a high level of development of mechanisms and the management system in the field of civil protection as a whole, which is especially relevant under martial law and in the post-war period.

Conclusions: 1. The study of the management system in the field of population and territory protection is the foundation of effective public administration. The application of scientific principles and methods allows for the development of security systems, their adaptation to new threats, and ensuring reliable protection for citizens.

2. International cooperation is an important aspect in improving the management system for protecting the population and territories from technological emergencies.

3. Adopting the positive experience of developed countries in organizing civil protection systems is of particular importance for Ukraine under current conditions.

ЗМІСТ

ВСТУП……...3
РОЗДІЛ 1 МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ……....7
1.1. Механізм державного регулювання у сфері цивільного захисту …….....7
1.2. Уточнення основних понять дослідження «надзвичайна ситуація», «цивільний захист», «цивільний захист населення», «система управління цивільним захистом», «механізми управління цивільним захистом»……16
1.3. Принципи та методи дослідження системи управління у сфері захисту населення й територій……31
РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ……...37
2.1. Управління цивільним захистом та його нормативно–правове забезпечення ……...37
2.2. Організаційна побудова, керівництво та структура єдиної державної системи цивільного захисту……..42
2.3. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій та планування реагування на них…… ……..58
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ……63
3.1. Аналіз закордонного досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру……63
3.2. Перспективи розвитку організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні у повоєнний період……...71
3.3. Персективи вдосконалення організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні…....77
ВИСНОВКИ……83
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……86
ДОДАТКИ……..96

ВСТУП

Актуальність роботи. У сучасному світі особливого значення набуває цивільний захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, особливо техногенного характеру, що виникають у результаті аварій, катастроф та інших загроз, пов'язаних з людською діяльністю. В Україні це питання є особливо актуальним через наявність великої кількості промислових об'єктів підвищеної небезпеки, складну інфраструктуру, а також з огляду на наслідки агресії рф.

Надзвичайні ситуації (далі – НС) здійснюють значний вплив на економічні, політичні, соціальні, та інші процеси у сучасному суспільстві. Тому державне управління системою цивільного захисту в умовах НС техногенного характеру, зокрема в умовах воєнного стану, є важливою функцією держави щодо забезпечення стійкого розвитку та національної безпеки країни.

Підвищення ефективності державного управління у сфері цивільного захисту є актуальним питанням, що постає перед органами державного управління в сучасних умовах. Але його реформування потребує зважених та раціональних рішень.

Проблемна ситуація: пов'язана з тим, що сучасний етап розвитку України характеризується зростанням кількості та масштабності надзвичайних ситуацій техногенного характеру, що зумовлено як високим ступенем зношеності промислових фондів, так і додатковими ризиками, пов'язаними з воєнними діями, руйнуванням критичної інфраструктури, порушенням технологічних ланцюгів та підвищенням навантаження на об'єкти небезпечного виробництва. Техногенні аварії на підприємствах хімічної, енергетичної та транспортної галузей, загрози радіаційного та вибухового характеру, аварійні ситуації з небезпечними вантажами створюють реальні виклики для безпеки населення і вимагають підвищення ефективності системи управління цивільним захистом.

Попри наявність нормативно-правової бази та функціонування Єдиної державної системи цивільного захисту, залишається низка проблем, що знижують результативність реагування на техногенні небезпеки. Серед них – недостатній розвиток системи раннього оповіщення, застарілі підходи до оцінки

ризиків, обмеженість ресурсів місцевих органів влади, фрагментарність управлінських рішень, низький рівень координації між суб'єктами забезпечення техногенної безпеки та потреба в модернізації інфраструктури захисних споруд.

Ускладнюючим фактором є і недостатнє використання сучасних технологій управління надзвичайними ситуаціями: цифвинирових платформ моніторингу, геоінформаційних систем, автоматизованих засобів оповіщення, дронів та аналітичних систем для прогнозування техногенних ризиків. У воєнний час ці недоліки проявляються особливо гостро, адже руйнування промислових об'єктів та енергетичної інфраструктури значно збільшують імовірність виникнення надзвичайних ситуацій.

Таким чином, розгляд можливого вдосконалення системи управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру є важливим для забезпечення стійкості держави, особливо у період воєнних викликів та повоєнного відновлення.

Об'єктом дослідження: виступають організаційно правові засади діяльності державних службовців та посадових осіб України, які забезпечують формування та реалізують державної політики у сфері цивільного захисту.

Предмет дослідження: механізми управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру, перспектива їх розвитку та удосконалення.

Мета дослідження: дослідити систему та механізми управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру на території України, виявити перспективи їх розвитку та визначити можливі шляхи їх удосконалення.

Досягнення мети передбачає розв'язання таких завдань:

– проаналізувати історію розвитку управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру на території України;

– уточнити основні поняття дослідження: «механізми управління», «цивільний захист населення», «система управління цивільним захистом», «надзвичайна ситуація техногенного характеру»;

– визначити принципи та методи дослідження системи управління у сфері захисту населення й територій;

– дослідити сутність системи управління у сфері захисту населення й територій;

– проаналізувати сутність, зміст та функції системи управління цивільним захистом в Україні;

– уточнити становлення та розвиток системи управління у сфері захисту населення й територій;

– дослідити сучасний стан системи управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні;

– визначити основні фактори оптимізації розвитку системи управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні;

– дослідити перспективи розвитку організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні у повоєнний період

– провести аналіз закордонного досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру

– розглянути персективи вдосконалення організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні

– надати рекомендації з імплементації досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій зарубіжних країн до реалій сьогодення в Україні.

Наукова новизна: полягає у проведенні аналізу схеми управління у сфері цивільного захисту деяких країн Європи з метою можливого перейняття досвіду

для підвищення ефективності заходів щодо протидії техногенним аваріям, катастрофам та іншим надзвичайним ситуаціям, забезпечення необхідного рівня безпеки населення та усунення суттєвих недоліків в організації оперативного реагування на масштабні надзвичайні ситуації та у пошуку нових підходів щодо цифровізації системи управління через створення єдиної системи обміну даними, шляхом створення центральних платформ, яка забезпечила би обмін даними між усіма органами управління цивільного захисту.

Гіпотеза: якісного забезпечення цивільного захисту населення можливо досягти шляхом високого рівня розвитку механізмів та системи управління у сфері цивільного захисту в цілому, що є особливо актуальним в умовах воєнного стану та повоєнний період.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури, додатків.

РОЗДІЛ 1
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ

1.1. Механізм державного регулювання у сфері цивільного захисту в Україні

Питання ліквідації надзвичайних ситуацій та мінімізація їх тяжких наслідків є одним із найактуальніших та найважливіших завдань для органів державної влади всіх рівнів, особливо, через постійно зростаючі масштаби наслідків таких катастроф, аварій та природних катаклізмів.

Цивільна оборона як галузь публічного управління уперше сформувалася у Великій Британії, Німеччині та Швейцарії у 1930–х роках, а як сучасний напрям цивільного захисту та управління надзвичайними ситуаціями – у США після 1950–х років.

Британія першою сформувала національну систему, створивши державні служби оповіщення, формування протиповітряної оборони для населення. інфраструктуру укриттів, спеціальні органи управління на місцевому рівні. Саме Британія започаткувала термінологію та структури, які згодом стали основою сучасного цивільного захисту.

Німеччина однією з перших інституціоналізувала державну відповідальність за безпеку цивільного населення.

Швейцарія розвинула концепцію, яка згодом вплинула на стандарти НАТО та Європи.

США – країна, де сформувалася модель управління надзвичайними ситуаціями, що стала глобальним стандартом.

СРСР утворила масову система цивільної оборони.

Хоча система була мілітаризована, вона стала прототипом для багатьох пострадянських країн.

Саме радянська цивільна оборона вплинула на формування служб цивільного захисту в країнах Східної Європи та Азії.

Ці країни заклали нормативні, організаційні й концептуальні основи, на яких базуються системи цивільного захисту більшості держав світу.

Історію формування та розвитку системи управління у сфері цивільного захисту в Україні можна висвітлити в декількох історичних етапах– від радянських часів до сучасних.

До 1991 року Україна була частиною Союзу Радянських Соціалістичних Республік і питання захисту населення регулювалися через її систему цивільної оборони. Основною метою цієї структури була підготовка до умов можливої війни, зокрема ядерної. Проте система цивільної оборони виконувала й функції з ліквідації наслідків техногенних аварій.

Перші елементи організованого захисту населення з'явилися ще у період Першої та Другої світових воєн. В умовах масових бомбардувань почали формуватися системи оповіщення, евакуації, а також перші укриття.

У повоєнний період, особливо після 1950–х років, почала розвиватися цивільна оборона як централізована структура.

«У 1961 році місцева протиповітряна оборона була перетворена на цивільну оборону, яка увійшла до системи загальнодержавних оборонних заходів, що проводяться в мирний та воєнний часи для захисту населення та національної економіки держави від зброї масового знищення та інших можливих видів нападу, а також, для організації та координації аварійно–рятувальних та інших невідкладних відновлювальних робіт у центрах ураження.

Були сформовані штаби цивільної оборони в усіх союзних, автономних республіках, областях, містах, районах, підприємствах, фабриках, заводах. Вони були робочими органами надзвичайних комісій, їх представники брали участь у розробці і організації підготовчих, профілактичних та інженерних заходів, спрямованих на зниження наслідків стихійних лих та виробничих аварій, особливо, в умовах можливого виникнення значних ризиків, небезпек і загроз у сфері пожежної безпеки.

У 1970 р. перед цивільною обороною ставились три групи завдань:

– забезпечення оборони населення;

– підвищення стабільності роботи галузей та підприємств;

– усунення наслідків використання противником зброї масового ураження, організація та проведення рятувальних та аварійновідновлювальних робіт у центрах ураження та підготовка сил до їх виконання» [1].

«Не враховуючи те, що у період 70–80 років XX століття цивільна оборона, в основному, була зосереджена на діях в умовах використання зброї масового ураження, важливе значення мали формування цивільної оборони в боротьбі з надзвичайними природними явищами, промисловими аваріями та катастрофами та під час ліквідації їх результатів (землетруси, пожежі, повені, промислові та транспортні аварії, зливи, аварія на Чорнобильській атомній станції тощо)» [2, с. 43]. Але всі недоліки радянської системи цивільного зачисту населення в повній мірі проявились в Україні під час ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС. Як свідчить досвід, при ліквідації цієї аварії, попри значний масштаб проведених робіт, ефективність багатьох дій була знижена через запізніле реагування, цензуру, брак інформації та недостатній рівень цивільної готовності.

Аварія на Чорнобильській атомній електростанції 26 квітня 1986 року стала однією з найбільших техногенних катастроф в історії людства. Вона потребувала безпрецедентних дій з боку органів державного управління, сил цивільного захисту та спеціальних служб.

Діяльність органів державного управління та цивільної оборони СРСР під час аварії на Чорнобильській АЕС включала: оперативну реакцію місцевих служб; створення центральних координаційних органів; масштабну евакуацію; залучення армії, пожежних, медиків і цивільної оборони; ліквідацію активного джерела радіаційного викиду; дезактиваційні, медичні й санітарні заходи; організацію зон відчуження.

Вже ввечері, 26 квітня, була створена Урядова комісія з ліквідації наслідків аварії, на яку покладалися завдання організації евакуації, визначення рівнів

радіації, мобілізації військових і цивільних ресурсів, управління ліквідаційними роботами.

Також були створені штаби цивільної оборони в Києві, Житомирській та Київській областях. Проводилося постійне інформування уряду та КДБ.

Але помилки в діяльності органів державного управління під час аварії на Чорнобильській АЕС призвели до масштабних негативних наслідків.

Аварія на ЧАЕС виявила численні слабкі місця радянської системи державного управління. Помилки були системними та охоплювали всі етапи реагування – від перших хвилин аварії до довгострокового управління наслідками. А саме:

1. Не своєчасні управлінські рішення:

1) зволікання з евакуацією Прип'яті – населення Прип'яті евакуювали лише через 36 годин після вибуху;

рівні радіації були небезпечними вже з перших годин, але уряд зволікав, щоб не створювати паніку (це призвело до масового внутрішнього опромінення населення, особливо дітей);

несвоєчасне інформування місцевих органів влади – місцева влада і медики не отримували реальної інформації про масштаби забруднення (це паралізувало їхню здатність організувати захист населення).

2. Приховування та викривлення інформації:

1) затримка офіційного оголошення про аварію – перші повідомлення для населення СРСР були подані лише після того, як Швеція виявила радіаційний фон (це грубо порушило базові принципи цивільного захисту);

2) заборона на поширення даних про радіацію – радіологи, лікарі та військові отримували накази не розголошувати результати вимірювань (отже не проводилась інформаційна кампанія про правила поведінки в умовах радіації).

3. Низький рівень готовності системи цивільної оборони:

1) відсутність навчань та протоколів на випадок великої ядерної аварії – система цивільної оборони була орієнтована на воєнні дії, а не на техногенні катастрофи. Не існувало планів евакуації атомних міст;

2) неузгодженість між відомствами – Міненерго, МОЗ, Міноборони, КДБ і цивільна оборона діяли без єдиного центру координації (через це виникали суперечливі накази, плутанина і затримки).

4. Помилки в організації рятувальних і технічних робіт:

1) неправильна початкова оцінка аварії – керівництво станції стверджувало, що реактор «цілий», хоча він був повністю зруйнований (це призвело до неадекватних рішень у перші години);

2) використання персоналу без засобів захисту – пожежники, оператори, військові працювали без спеціальних костюмів, дозиметрів та знань про рівні радіації;

3) використання «живої сили» замість техніки – роботи на дахах реактора виконували солдати–строковики, бо техніка часто виходила з ладу.

5. Медичні помилки:

1) зволікання з йодною профілактикою – населенню не видали йодистий калій вчасно;

2) невідповідність медичних протоколів – лікарні не мали інструкцій і не розуміли масштабів радіаційного ураження.

6. Слабка логістика та організація евакуації:

1) мінімальне інформування громадян – людям не дозволяли брати речі, не пояснювали реальну небезпеку;

2) неефективне переселення – у багатьох місцях не було підготовлено житло, інфраструктуру, харчування для переселенців.

7. Відсутність прозорості та міжнародного співробітництва:

1) ігнорування допомоги та консультацій МАГАТЕ у перші дні – через закритість системи, СРСР не звернувся одразу за міжнародною допомогою.

8. Політизація управлінських рішень:

1) намагання зберегти образ безпеки радянської атомної енергетики – політичні міркування переважали над безпекою населення.

9. Помилки у довгостроковому управлінні наслідками:

1) неповні карти забруднення – у перші місяці частина даних була засекречена, що ускладнювало реальну оцінку ризиків;

2) недостатня підтримка ліквідаторів і постраждалих.

Ці помилки стали причиною значного зростання радіаційних втрат, масштабної міграції населення та довготривалих соціальних наслідків [3].

Проте, аварія на Чорнобильській АЕС вплинула на формування та розвиток системи захисту населення і реагування на надзвичайні ситуації в Україні. Саме після цієї аварії сформувались основні стандарти, принципи, законодавча база та структура служби цивільного захисту, яка існує сьогодні.

Катастрофа показала неготовність тодішніх органів влади до реагування на масштабні НС. Це призвело до:

переходу від секретності до вимоги публічності й прозорості інформації про небезпеки;

створення нової філософії державної політики у сфері безпеки – превентивність, відкритість, відповідальність;

розвитку культури ризик–менеджменту.

Після 1991 року Україна створила власну систему управління НС, значну частину якої зумовлено досвідом аварії на Чорнобильській АЕС. Серед ключових змін можна визначити:

формування ДСНС України як єдиного координуючого органу (2012 р.);

створення Єдиної державної системи цивільного захисту;

інтеграція досвіду ліквідації радіаційних аварій у методики реагування на всі види НС;

розвиток спеціальних аварійно–рятувальних формувань (радіаційні, хімічні, медичні).

Після аварії були розроблені нові нормативи радіаційного захисту, методики прогнозування поширення радіації, стандарти роботи в умовах радіаційних небезпек, сучасна система моніторингу довкілля та радіаційного фону.

Це вплинуло на створення лабораторій ДСНС, модернізацію дозиметричного обладнання та протоколів роботи рятувальників.

Після катастрофи Україна значну увагу приділила гармонізації політики з міжнародними вимогами:

закони «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій», «Про цивільну оборону» , а згодом – Кодекс цивільного захисту України [6];

співпраця з МАГАТЕ, НАТО, ЄС;

участь у міжнародних програмах радіаційної безпеки.

Це сприяло переходу від радянської моделі ЦО до європейської концепції Civil Protection.

Стало очевидним, що приховування інформації призводить до масових втрат. Тому було розбудовано: сучасну систему централізованого оповіщення, автоматизовані системи раннього виявлення НС, принцип обов'язкового своєчасного інформування населення.

Досвід від аварії кардинально змінив підготовку рятувальників та служб цивільного захисту введені спеціалізовані програми з радіаційної безпеки, кризового менеджменту, психологічної підтримки, створені Навчально–методичні центри ДСНС, формування культури цивільної безпеки серед населення (навчання, тренування, інформаційні кампанії).

Також було впроваджено оновлення техніки захисту та дозиметричного контролю, системи дистанційного моніторингу, сучасні захисні костюми та засоби індивідуального захисту.

Катастрофа вказала на важливість міжвідомчої координації, потребу у швидкому прийнятті рішень та необхідність стратегічного планування. На основі цього були створені чітка система управління у НС (оперативні штаби, координаційні центри) та стандарти взаємодії ДСНС, МОЗ, МВС, Нацполіції, органів місцевого самоврядування.

Аварія на Чорнобильській АЕС стала ключовою точкою відліку для створення сучасної служби цивільного захисту України. Вона вплинула на всі

елементи: законодавство, структуру, технічне оснащення, підготовку кадрів, моніторинг ризиків і принципи інформування населення.

Але технологічна, екологічна та природна ситуації в Україні з кожним роком ставали все складнішими. Негативний вплив від надзвичайних ситуацій на людей та навколишнє середовище постійно збільшувався.

У зв'язку з цим, виникла необхідність створити загальнодержавну систему державного управління цивільного захисту, з відповідним формуванням необхідних органів управління та служб цивільного захисту. Виконання цього завдання доручили, функціонуючому на той час, Центральному штабу цивільної оборони України, який підпорядковується Кабінету Міністрів України [2, с. 43].

29.06.1992 Кабінет Міністрів України затвердив «Тимчасове положення про Штаб цивільної оборони України», а 28.10.2025 – Верховна Рада України схвалила «Концепцію Цивільної оборони України».

03.02.1993 Верховною Радою України був прийнятий Закон України «Про Цивільну оборону України» [76], в якому, вперше, зафіксedfkb визначення поняття «цивільної оборони України, як державної системи керівних органів управління для реалізації заходів щодо захисту людей від наслідків надзвичайних ситуацій», з урахуванням досвіду економічно розвинутих країн.

Закон України «Про Цивільну оборону України» визначав структуру та склад сфери цивільної оборони України, основні завдання органів управління нею. Крім того, він визначив та конкретизував структуру сил цивільної оборони, систему матеріально–технічного забезпечення заходів у сфері цивільного захисту населення і територій, відповідно до міжнародних договорів України, які на той час були ратифіковані та погоджені Верховною Радою України.

«Прем'єр–міністр України є начальником Цивільної оборони України, а функціональні обов'язки керівників цивільної оборони на відповідних адміністративно–територіальних одиницях надаються керівникам відповідних органів виконавчої влади.

10.05.1994 Постановою Кабінету Міністрів України № 299 було затверджено «Положення про цивільну оборону України», яким визначалися

завдання органів влани у сфері цивільного захисту. У 1996 році внаслідок проведення реформи на базі Штабу цивільної оборони України та Міністерства України у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській атомній електростанції було утворено Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, на яке було покладено виконання функцій у сфері державного управління галуззю цивільної оборони, зхисту населення і територій техногенного та природного характеру.

21.08.1997 постановою Кабінету Міністрів України Міністерству України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, доручено «координацію дій міністерств, центральних і місцевих органів управління у сфері ліквідації наслідків, аварій, катастроф надзвичайних природних явищ» [4]. Крім того, за поданням Міністерства, у період з 1996 по 2004 роки Верховною Радою України було прийнято ряд законодавчих актів, які регулювали відносини у сфері цивільної оборони. належать до сфери цивільної оборони, систематизовані у Таблиці [додаток А].

Наведені в Таблиці нормативно–правові акти, були основою для для переходу від часів Цивільної оборони до сучасного Цивільного захисту нашої держави на всіх її рівнях [5, 6].

Аналіз публічного управління та адміністрування в галузі цивільного захисту, залишається актуальним в наукових колах фахівців, які провадять дослідження системи державного управління. В.Назаренко [7], О.Соболь, В.Приходько [8], О.Гацуля, Ф.Рагімов [9] О.Федорчак [10] розглядали аспекти функціонування системи публічного управління та адміністрування у сфері цивільного захисту.

Однак, динаміка економічного розвитку та громодянського суспільства в нашій державі свідчить, що діяльність органів державного управління та системи цивільного захисту населення і територій, ефективність заходів, спрямованих на протидію катастрофам, аваріям та іншим надзвичайним ситуаціям техногенного

характеру не завжди можуть забезпечити достатній рівень безпеки населення. Недоліки в організації швидкого реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру, у прийнятті оперативних та дієвих рішень, свідчать про недостатній рівень організації робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного характеру.

Тобто, причини, які були зазначені вище, насамперед зумовлені відсутністю досвіду та обізнаності керівників структур та ланок управління системою цивільного захисту України та існуючими суперечностями, що лежать в основі нормативно–правових актів в галузі цивільного захисту України [11].

Крім того, проблематикою, спрямованою на пошук шляхів вдосконалення державно–правового механізму публічного адміністрування у сфері цивільного захисту, залишається недостатньо дослідженою. Її законодавча база має недоліки у визначенні діяльності органів публічного адміністрування щодо заходів своєчасного та дієвого реагування на надзвичайні ситуації [12].

Отже, проаналізувавши механізм державного регулювання у сфері цивільного захисту в Україні, можна дійти висновку, що зростання складності техногенної, екологічної та природної ситуацій в Україні, впродовж останніх років, актуалізує питання створення загальнодержавної системи державного управління цивільного захисту, разом із формуванням необхідних органів управління та сил. Значні недоліки в організації швидкого реагування на надзвичайні ситуації, у прийнятті оперативних та адекватних рішень, говорять про низький рівень організації ліквідації надзвичайних ситуацій. Для вирішення цієї проблеми органам управління державною системою цивільного захисту необхідно вжити дій щодо усунення існуючих суперечностей, що лежать в основі нормативно–правових актів у галузі цивільного захисту України.

1.2. Уточнення основних понять дослідження «надзвичайна ситуація», «цивільний захист», «цивільний захист населення», «система управління цивільним захистом», «механізми управління цивільним захистом»

Дослідження проблематики цивільного захисту населення потребує визначення основних термінів та понять, починаючи з самого поняття «надзивачайна ситуація».

«Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності» [6].

Положення про класифікацію надзвичайних ситуацій за характером походження подій, які зумовлюють виникнення надзвичайних ситуацій на території України, розрізняє чотири класи надзвичайних ситуацій – надзвичайні ситуації техногенного, природного, соціально–політичного, воєнного характеру. Кожен клас надзвичайних ситуацій поділяється на групи, які містять конкретні їх види [13].

«Надзвичайні ситуації техногенного характеру – це транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи їх загроза, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних, біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах тощо» [6].

«Надзвичайні ситуації природного характеру – це небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей, сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміна стану водних ресурсів та біосфери тощо» [6].

«Надзвичайні ситуації соціально–політичного характеру – це ситуації, пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування: здійснення або реальна загроза терористичного акту (збройний напад, захоплення і затримання важливих об'єктів, ядерних установок і матеріалів, систем зв'язку та телекомунікацій, напад чи замах на екіпаж повітряного чи морського судна), викрадення (спроба викрадення) чи знищення суден, встановлення вибухових пристроїв у громадських місцях, викрадення або захоплення зброї, виявлення застарілих боєприпасів тощо» [6].

«Надзвичайні ситуації воєнного характеру – це ситуації, пов'язані з на; слідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження, під час яких виникають вторинні фактори ураження населення внаслідок зруйнування атомних і гідроелектричних станцій, складів і сховищ радіоактивних і токсичних речовин та відходів, нафтопродуктів, вибухівки, сильнодіючих отруйних речовин, токсичних відходів, нафтопродуктів, вибухівки, транспортних та інженерних комунікацій тощо» [6].

Основним джерелом виникнення надзвичайних ситуацій у воєнний час є застосування зброї.

«На даний час виділяються такі види зброї:

зброя масового ураження, яка в свою чергу розділяється на: ядерну, хімічну, біологічну зброю. Вся ця зброя веде до масового ураження населення на великих територіях, а при ядерному ударі і до значних руйнацій;

звичайна зброя, яка застосовується при локальних і широкомасштабних бойових діях. Розрізняють багато видів звичайної зброї, але вся вона застосовується для знищення людей та матеріальних об’єктів;

засоби радіоелектронної боротьби, які не ведуть до знищення споруд, але надзвичайно шкідливі для людини» [17].

«Також джерелом виникнення надзвичайних ситуацій є антисанітарна обстановка під час ведення бойових дій. Перш за все це велика кількість тіл загиблих, які не завжди можна поховати (наприклад у містах ведення інтенсивних бойових дій), по–друге – порушується нормальна робота

комунальних служб міст, що призводить до погіршення якості води, перебоїв каналізаційної системи тощо».

Ще однією складовою є складна екологічна та техногенна обстановка. Треба враховувати, що сучасна війна не обходиться без значних руйнувань, які самі по собі являють загрозу життю людини і зазвичай супроводжуються пожежами.

Але ще більшу небезпеку несуть в собі підприємства, які й за мирних умов були джерелом небезпеки і шкідливих викидів. Хімічні підприємства, атомні електичні станції, нафтопереробні заводи, у разі їх часткового або повного руйнування, викличуть техногенну катастрофу і будуть становити значну небезпеку для життєдіяльності людей у районі розташування.

В сучасних умовах при виникненні широкомасштабної війни не викликає сумнівів можливого використання зброї масового ураження, у тому числі і ядерної зброї.

Ядерна зброя має кілька основних вражаючих факторів: світлове, теплове, ударно–хвильове та радіаційне ураження. Кожен із них становить серйозну небезпеку для здоров'я та життя людини. Потужне світлове випромінювання може спричинити тимчасову чи постійну сліпоту, займання одягу та навколишніх предметів, а теплова дія лише підсилює ці наслідки. Ударна хвиля призводить до масових руйнувань будівель і інфраструктури, а подальше радіоактивне забруднення робить перебування на ураженій території смертельно небезпечним. Ядерний вибух вирізняється величезною площею впливу (до 120 км для боєприпасу середньої потужності), високими людськими втратами (до 90% у межах 100 км) та значною кількістю постраждалих від опромінення. Після такого удару територія стає непридатною для проживання, а пожежі, що виникають, розносять радіоактивні частинки на великі відстані. Люди отримують опіки різного ступеня, травми від ударної хвилі та зазнають дії радіації, що може викликати променеву хворобу, а в подальшому – лейкемію, онкологічні захворювання та значне послаблення імунітету.

У разі ядерного ураження проводять евакуацію населення, людей розміщують у захисних укриттях, обладнаних системами фільтрації повітря та запасами води й продовольства. Рятувальні служби здійснюють розбір завалів, ліквідацію пожеж та обмеження поширення радіаційного забруднення. Важливо, щоб населення було забезпечене засобами індивідуального захисту, призначеними для роботи в умовах радіаційної небезпеки. Район вибуху оточують і контролюють, щоб запобігти розповсюдженню зараження. Після повного виведення людей, техніки й рятувальних підрозділів з небезпечної зони проводиться їхня дезактивація. Ядерна зброя становить одну з найсерйозніших загроз для людського життя і здоров'я [13, 14].

Однією з найбільш потенційно небезпечних форм ураження населення в умовах воєнних дій є застосування хімічної зброї, зокрема токсичних газів та отруйних речовин, які можуть бути використані для зараження джерел водопостачання й інших об'єктів навколишнього середовища. Хімічні отруйні речовини уражають насамперед слизові оболонки, очі та відкриті ділянки шкіри, а їх домінуючий нервово–паралітичний вплив здатний призводити до швидкої загибелі уражених людей. Невиконання заходів індивідуального захисту або їх неправильне застосування значно підвищує рівень людських втрат. Крім того, багато хімічних речовин мають довготривалий термін дії, зберігаючи токсичність у навколишньому середовищі, що призводить до ураження не лише людей, а й тварин та рослин.

Не меньш складним є усунення наслідків застосування біологічної зброї. Типовими формами її використання є поширення збудників небезпечних захворювань у вигляді бактеріальних або вірусних штамів, іноді генетично модифікованих. Часто такі патогени розповсюджуються через заражених гризунів, комах, а також через рослини, що дає змогу організувати масштабні епідемії, уражаючи як військових, так і цивільне населення, одночасно підриваючи тилове забезпечення та життєдіяльність держави. Оперативно виявити факти біологічної атаки надзвичайно складно – для встановлення джерела зараження та характеру збудника може знадобитися кілька тижнів або й

цілий місяць. Саме тому особливого значення набувають профілактичні заходи, регулярний епідеміологічний контроль та біомоніторинг. У разі виявлення перших ознак біологічного ураження, обов'язково запроваджуються карантинні обмеження, а всі сили і ресурси спрямовуються на ідентифікацію збудника та визначення шляхів його поширення. У цей період проводять дезінфекцію й санацію уражених територій, організовують дератизацію, контроль і відлов безпритульних тварин та інші заходи санітарної обробки.

В окремих випадках можливою є умисна контамінація водних ресурсів патогенними мікроорганізмами. У таких ситуаціях першочерговим завданням є забезпечення населення безпечною водою, зокрема шляхом організації доставки із незаражених регіонів. Складність полягає в тому, що наслідки біологічних атак можуть накладатися на типові для воєнного часу інфекційні спалахи. Усе це потребує максимально чіткого обмеження доступу до заражених зон, встановлення контрольованих периметрів та функціонування контрольно–пропускних пунктів із санітарним контролем. Військові підрозділи, техніка та цивільне населення, що виходять із ураженого району, зобов'язані пройти процедури дезінфекції та витримати встановлений карантинний термін.

У ході застосування традиційних видів озброєння також виникають значні загрози для населення. Сучасні бойові дії супроводжуються масштабними руйнуваннями цивільної та промислової інфраструктури, великими людськими втратами та іншими негативними наслідками. Особливо небезпечними є пожежі, що виникають під час застосування запальних боєприпасів, у складі яких можуть міститися напалм, терміт або інші легкозаймисті речовини. Крім того, активні бойові дії часто супроводжуються появою завалів, під якими можуть опинитися заблоковані люди, що ускладнює проведення рятувальних операцій і збільшує кількість постраждалих.

Окрему загрозу становлять епідемії, спричинені погіршенням санітарно–гігієнічних умов, що є типовою проблемою під час тривалих конфліктів. З метою попередження поширення інфекційних захворювань мають бути негайно запроваджені заходи санітарно–епідеміологічної безпеки, серед яких: повне та

своєчасне захоронення загиблих або їх кремація; реалізація комплексу дезінфікуючих заходів за аналогією з тими, що застосовуються при біологічній атаці; суворий контроль гігієнічного стану військовослужбовців та цивільного населення; ліквідація місць, де можуть розмножуватися переносники хвороб; постійний моніторинг якості води та харчових продуктів; ізоляція та карантин у місцях виявлення спалахів захворювань.

Виникнення надзвичайної ситуації будь–якого класу або рівня становить потенційну загрозу життю та здоров'ю людей, створює ризик значних матеріальних втрат та порушення нормальних умов життєдіяльності. Для того щоб забезпечити ефективну роботу з попередження НС, ліквідації їх наслідків і зменшення масштабів втрат, необхідно глибоко розуміти причини їх виникнення та володіти теоретичними основами, які пояснюють закономірності формування таких подій.

У ситуаціях, коли зростає ймовірність виникнення надзвичайних ситуацій і під час їхнього розвитку, вкрай важливо застосовувати концепцію прийнятного (допустимого) ризику. Проте практичне використання підходів теорії ризику можливе тільки тоді, коли існують методи, що дозволяють порівнювати ризики різних типів небезпек між собою. Це, у свою чергу, вимагає наявності кількісних характеристик для кожного виду небезпеки, які мають бути уніфікованими та мати однакову розмірність [15].

Такі кількісні критерії та ідентифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій визначаються за допомогою спеціальних класифікаційних карток, що систематизовані в офіційному Національному класифікаторі України. Використання цього класифікатора уможливлює надавати об'єктивну оцінку рівня небезпеки, визначення масштабу подій, порівняння ризиків різних типів надзвичайних ситуацій і вибір оптимальних шляхів реагування на них.

«Національний класифікатор "Класифікатор надзвичайних ситуацій" застосовують для збирання адміністративних даних та організації взаємодії органів центральної виконавчої влади, відомств, організацій, підприємств під час вирішування питань,

пов'язаних із надзвичайними ситуаціями» [13]. З метою можливості машинної обробки інформації класифікатор визначає оригінальний код кожної надзвичайної ситуації, що складається з 5 цифр, які вказують на клас, групу і вид надзвичайної ситуації, та однієї літери, яка вказує рівень надзвичайної ситуації (О – об'єктовий, М – місцевий, Р – регіональний, Д – державний)» [13, 14].

«До надзвичайних ситуацій техногенного характеру відносяться такі групи: транспортні аварії (катастрофи), пожежі, вибуху, аварії з викиданням (загрозою викидання) небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин, раптового руйнування споруд; аварії в електроенергетичних системах, системах життєзабезпечення, системах телекомунікацій, на очисних спорудах, у системах нафтогазового промислового комплексу, гідродинамічних аварій тощо».

«Надзвичайні ситуації природного характеру включають наступні групи: надзвичайні ситуації пов'язані з небезпечним геофізичним, геологічним, метеорологічним або гідрологічним явищеми, деградацією ґрунтів чи надр, пожежею у природних екологічних системах, зміною стану повітряного басейну, інфекційною захворюваністю та отруєнням людей, інфекційним захворюванням свійських тварин, масовою загибеллю диких тварин, ураженням сільськогосподарських рослин хворобами та шкідниками тощо».

«До надзвичайних ситуацій соціально характеру належать: надзвичайні ситуації спричинені протиправними діями терористичного і антиконституційного спрямування, або пов'язане із зникненням (викраденням) зброї та небезпечних речовин, нещасними випадками з людьми тощо» [13, 16].

«До надзвичайної ситуацій воєнного характеру відноситься виключно ситуація, яка спричинена застосуванням звичайної зброї або зброї масового ураження, під час якого виникають вторинні чинники ураження населення, що її визначають в окремих нормативних документах. При цьому у класифікаторі

надзвичайна ситуація воєнного характеру не подано в подробицях, а лише зазначено на найвищому рівні деталізації з кодом 40000».

Тобто зазначений класифікатор не містить ні конкретних, ні спеціальних ознак небезпечних ситуацій воєнного характеру і не дає їхнього поділу на групи. Особливості оцінки та реагування на надзвичайну ситуацію воєнного характеру визначаються законодавством України, окремими нормативно–правовими актами, відповідними оперативними і мобілізаційними планами [13, 16].

Також відповідно до класифікатора надзвичайні ситуації поділяються на наступні рівні:

об'єктового рівня – виникають внаслідок аварій на окремому об'єкті, з обмеженим колом уражених;

місцевого рівня – призводять до більш значних впливу та наслідків і поширилася чи може поширитися за межі одного об’єкта або у межах одного населеного пункту;

регіональний рівня – поширилась на територію двох чи більше районів, області, а для її ліквідації необхідні значні матеріальні і технічні ресурси;

державного рівня (найвищий рівень) – надзвичайна ситуація найвищого рівня, її наслідки поширюються на територію двох чи більше областей, або всю територію країни призводять до загибелі великої кількості людей та значних економічних збитків.

Критеріями для визначення рівня надзвичайних ситуацій є:

територіальне поширення – площа території, на яку поширилися наслідки надзвичайної ситуації.

кількість постраждалих та загиблих – число людей, які загинули або отримали травми внаслідок надзвичайної ситуації.

економічні збитки – обсяг заподіяних або очікуваних матеріальних збитків.

обсяг необхідних ресурсів – кількість ресурсів (людських, технічних, матеріальних), що потрібні для ліквідації наслідків наслідків надзвичайної ситуації [13].

Виходячи з вищевикладеного, розуміємо, що надзвичайні ситуації є серйозною загрозою для держави і суспільства. Їхня небезпека полягає у непередбачуваності виникнення та масштабності наслідків. Ефективне функціонування системи управління цивільного захисту, готовність органів влади до дій у таких умовах є запорукою збереження життя, матеріальних ресурсів і стабільності суспільства.

Наступним важливим для цього кроком дослідження є розкриття поняття «цивільного захисту», його складових та суб'єктів забезпечення. «Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки» [6,17].

Згідно з Кодексом цивільного захисту України «правовою основою цивільного захисту є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, інші закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України».

Відповідно до статті 1 Кодексу цивільного захисту України «Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження Кабінету Міністрів України, міністерств, інших центральних органів виконавчої влади (далі – центральні органи виконавчої влади), органів державної влади, що не входять до системи центральних органів виконавчої влади (далі – інші органи державної влади), Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого

самоврядування, встановлює права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності (далі – суб'єкти господарювання), а також інших юридичних осіб» [6].

Забезпечення цивільного захисту в Україні здійснюється з урахуванням особливостей, які визначені Законом України «Про національну безпеку України», яким визначено коло суб'єктів, уповноважених захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами Кодексу цивільного захисту України – у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України [6, 18].

Кодексом цивільного захисту України визначено, що «суб'єктами забезпечення цивільного захисту є центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації» [6].

«Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють: Рада національної безпеки і оборони України та Кабінет Міністрів України».

«Для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, інших органів державної влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно–екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації:

Кабінетом Міністрів України утворюється Державна комісія з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями утворюються регіональні комісії з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

районними державними адміністраціями, виконавчими органами міських, районних у містах (у разі їх створення), селищних та сільських рад утворюються

місцеві комісії з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій».

«Для координації робіт з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації та її наслідків на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях можуть утворюватися спеціальні комісії з ліквідації надзвичайної ситуації». [6, 19, 20].

Серед основних завданнь цивільного захисту можно виділити наступні:

захист населення і територій від надзвичайних ситуацій природного, техногенного, екологічного та воєнного характеру;

запобігання виникненню надзвичайних ситуацій

оповіщення та інформування населення про загрози виникнення і порядок дій у надзвичайних ситуаціях;

евакуація населення, матеріальних і культурних цінностей із зон можливих чи реальних надзвичайних ситуацій;

проведення рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків катастроф, аварій, стихійних лих і воєнних дій;

організація життєзабезпечення постраждалого населення (медична допомога, забезпечення водою, продуктами, житлом тощо);

міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту;

створення, збереження і використання резервів матеріальних ресурсів для ліквідації надзвичайних ситуацій;

навчання населення діям у разі загрози чи виникнення надзвичайних ситуацій [6].

Науковці зазвичай розглядають цивільний захист як окрему функцію публічного (державного) управління, що спрямована на забезпечення безпеки населення, територій, матеріальних цінностей і довкілля від надзвичайних ситуацій. Тобто, вони трактують цивільний захист, як комплексну управлінську діяльність держави, спрямовану на попередження надзвичайних ситуацій,

готовність до реагування, організацію порятунку та евакуації, мінімізацію наслідків НС, відновлення нормальної життєдіяльності.

У цьому розумінні цивільний захист є складовою системи національної безпеки та реалізується через виконавчу владу (центральну та місцеву).

Якщо розглядати цивільний захист як публічно–управлінську функцію, то це спеціалізована державна функція організації, координації та регулювання діяльності суб'єктів влади й суспільства щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків.

Цивільний захист у контексті публічного адміністрування визначають як інституціоналізовану сферу публічного адміністрування, що забезпечує керування процесами запобігання, реагування і відновлення за допомогою інструментів державної політики, стратегічного планування та міжвідомчої взаємодії.

Тобто, цивільний захист як функція публічного управління – це діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, спрямована на організацію, координацію та регулювання заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків, а також забезпечення сталого функціонування суспільства у кризових умовах.

З системної точки зору, цивільний захист населення – це державна система заходів, спрямована на захист людей, територій, довкілля та майна від надзвичайних ситуацій, які можуть виникнути внаслідок природних, техногенних чи воєнних подій. Він охоплює запобігання таким ситуаціям, ліквідацію їхніх наслідків та надання допомоги постраждалим.

Основними завдання цивільного захисту населення є:

запобігання – розробка планів, створення сховищ, навчання населення та фахівців, розбудова систем оповіщення та зв'язку;

реагування – оповіщення, евакуація, знезараження, надання медичної та інших видів допомоги під час надзвичайної події;

відновлення: дії з відновлення нормального стану територій та об'єктів після катастрофи;

нагляд: здійснення державного контролю у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Розгляд цивільного захисту в площині публічного управління нерозривно пов'язаний з системо управління цивільним захистом. Система управління цивільним захистом – це комплексна система органів управління, сил і засобів, що забезпечує державну політику у сфері захисту населення, територій та майна від надзвичайних ситуацій природного, техногенного та воєнного характеру. В Україні її основою є Єдина державна система цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ), яка включає центральні та місцеві органи влади, а також сили, що реагують на надзвичайні події.

Складовими елементи системи управління цивільним захистом є:

органи управління – структури, що керують системою, зокрема: Кабінет Міністрів України (здійснює загальне керівництво ЄДСЦЗ); спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань цивільного захисту (відповідає за безпосереднє керівництво діяльністю системи; місцеві державні адміністрації: (керують територіальними підсистемами ЄДСЦЗ в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі); керівники об'єктів господарювання (відповідають за цивільний захист на рівні підприємств, установ та організацій);

сили цивільного захисту – формування, які виконують завдання щодо захисту населення та територій, включаючи спеціалізовані служби (медичні, пожежно–рятувальні, зв'язку, інженерні тощо);

пункти та центри управління – стаціонарні та пересувні об'єкти для управління в умовах надзвичайних ситуацій;

системи зв'язку та оповіщення – забезпечують передачу інформації та попередження про надзвичайні ситуації.

Важливими складовими системи управління цивільним захистом є принципи роботи системи та мехванізми управління. Принципами роботи системи управління цивільним захистом є

багаторівневість – система має як центральний, так і територіальний (обласний, міський, районний) та об'єктовий (на підприємствах) рівні;

єдине управління – забезпечує координацію дій між різними рівнями та суб'єктами;

запобігання та реагування – основною метою системи є запобігання надзвичайним ситуаціям та ефективне реагування на них [21].

Механізми управління – це сукупність цілей, функцій, принципів, методів та інструментів, які використовуються для досягнення поставлених завдань у процесі управління організацією чи системою. Вони включають правила, процедури, організаційні та правові важелі, а також суб'єкт та об'єкт управління та їх взаємовплив.

Таким чином, механізми управління цивільним захистом – це сукупність інструментів, способів, методів, організаційних структур, правових норм і ресурсів, за допомогою яких держава та органи місцевого самоврядування забезпечують реалізацію політики у сфері цивільного захисту, а також керують процесами запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування на них і ліквідації їхніх наслідків. У наукових дослідженнях їх розглядають як інтегровану систему, що забезпечує ефективне функціонування всієї сфери цивільного захисту.

Основними групами механізмів управління цивільним захистом є:

правові – забезпечують нормативну основу для всієї системи цивільного захисту та включають в себе закони, підзаконні акти, стандарти безпеки, визначення повноважень органів управління, правові режими (надзвичайна ситуація, надзвичайний стан), відповідальність посадових осіб та громадян;

організаційно–інституційні – визначають, хто і як приймає рішення;

управлінсько–координаційні (адміністративні) – забезпечують узгодженість дій усіх суб’єктів цивільного захисту;

економічні та фінансові – забезпечують ресурси для реагування та відновлення;

інформаційні – дозволяють отримувати, обробляти й поширювати інформацію для прийняття рішень;

кадрові та освітні механізми – забезпечують компетентність персоналу і готовність суспільства;

техніко–технологічні – забезпечують матеріально–технічну основу реагування.

Виходячи з вищевикладеного, механізми управління цивільним захистом – це цілісна система правових, організаційних, економічних, інформаційних, кадрових і техніко–технологічних інструментів, за допомогою яких суб'єкти публічного управління реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, забезпечують готовність до надзвичайних ситуацій, ефективне реагування та відновлення [22, 23].

1.3. Принципи та методи дослідження системи управління у сфері захисту населення й територій

Для удосконалення управлінських рішень та прогнозування ризиків необхідно використовувати принципи та методи дослідження, що дозволяють об'єктивно оцінити стан, ефективність і напрями розвитку системи цивільного захисту.

Система управління у сфері цивільного захисту – організована діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, спеціальних служб, як було вже вище зазначено, спрямована на запобігання надзвичайним ситуаціям, мінімізацію їх наслідків, захист життя, здоров'я та майна населення. Ця система повинна бути гнучкою, надійною та адаптивною до зовнішніх загроз.

Дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій основується на наступних принципах:

1. Системність – розгляд об'єкта як цілісної системи з взаємозв'язаними елементами. Тобто, система управління у сфері захисту населення і територій розглядається як цілісний комплекс взаємопов'язаних елементів, які функціонують узгоджено та спрямовані на досягнення спільної мети – забезпечення безпеки населення. Цей принцип передбачає:

врахування всієї структури системи цивільного захисту, її органів, служб, сил та ресурсів;

аналіз взаємозв'язків між елементами системи – від державних органів до місцевого самоврядування;

розгляд процесів у динаміці – прогнозування, реагування, ліквідація, відновлення;

врахування зовнішніх факторів, що впливають на функціонування системи (соціальних, економічних, техногенних, природних);

комплексний підхід до оцінювання ризиків і планування заходів цивільного захисту.

2. Науковість – застосування обґрунтованих підходів, фактів, теорій і перевірених методик. Отже, науковість у дослідженні системи управління у сфері захисту населення і територій передбачає опору на перевірені наукові знання, об'єктивні методи аналізу та сучасні підходи до оцінювання ризиків і побудови систем безпеки. Цей принцип означає, що дослідження та управлінські рішення мають ґрунтуватися на:

науково обґрунтованих методах і моделях, зокрема моделюванні надзвичайних ситуацій, прогнозуванні їх наслідків;

даних моніторингу та статистичних показниках, а не на припущеннях чи неперевірених джерелах;

системному аналізі, застосуванні методів ризик–орієнтованого підходу;

сучасних досягненнях науки і техніки, включаючи інноваційні технології, автоматизовані системи оповіщення, GIS–технології тощо;

узагальненні практичного досвіду, результатів наукових досліджень та міжнародних стандартів у сфері цивільного захисту;

перевірці ефективності управлінських рішень шляхом аналізу, моделювання, експертиз і тестування.

3. Комплексність – охоплення всіх аспектів (організаційного, технічного, правового, соціального). Комплексність означає, що система управління у сфері захисту населення і територій розглядається у взаємозв'язку всіх її складових,

процесів та факторів, які впливають на безпеку. Дослідження здійснюється не фрагментарно, а з урахуванням усієї повноти задач цивільного захисту. Цей принцип передбачає:

охоплення всіх етапів діяльності цивільного захисту: виявлення загроз, запобігання, реагування, ліквідація наслідків і відновлення;

врахування всіх рівнів управління – державного, регіонального, місцевого та об'єктового;

аналіз усіх видів небезпек (природних, техногенних, соціальних, воєнних);

поєднання організаційних, технічних, правових, економічних та інформаційних заходів;

об'єднання сил і ресурсів різних служб, органів влади, підприємств, добровольчих формувань;

взаємодію між підсистемами цивільного захисту (оповіщення, евакуація, медичне забезпечення, інженерний захист тощо);

забезпечення узгодженості рішень на всіх рівнях і напрямках.

4. Динамічність – врахування змін зовнішнього середовища та загроз. Це означає, що система управління у сфері захисту населення і територій розглядається як така, що постійно змінюється під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів. Дослідження має враховувати зміну умов, оперативну обстановку, розвиток технологій, нові загрози та трансформацію організаційних структур. Цей принцип передбачає:

врахування мінливості зовнішнього середовища, зокрема появу нових видів ризиків, зміну соціально–економічної ситуації, кліматичних умов чи воєнних загроз;

аналіз системи у часовій перспективі, з урахуванням того, як вона розвивається, адаптується і реагує на нові виклики;

постійне оновлення даних, інформації, планів цивільного захисту, методик та інструкцій;

гнучкість та адаптивність управління, що дає змогу швидко коригувати рішення залежно від зміни ситуації;

оцінювання ефективності в динаміці – порівняння показників у різні періоди для визначення прогресу чи наявних проблем;

врахування циклічності процесів цивільного захисту (підготовка → реагування → ліквідація → відновлення → аналіз → удосконалення).

5. Мета–орієнтованість – чітке формулювання цілей дослідження й критеріїв ефективності. Під цим принципом розуміється, що дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій здійснюється з чітким розумінням її основної мети та підпорядкуванням усіх елементів цієї меті. Усі процеси, рішення, структури та механізми розглядаються крізь призму того, наскільки вони сприяють досягненню головної цілі – забезпеченню безпеки населення, зменшенню ризиків і мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій. Цей принцип передбачає:

визначення чітких стратегічних і тактичних цілей системи цивільного захисту на всіх рівнях управління;

спрямованість дослідження на аналіз ефективності досягнення цих цілей;

узгодженість завдань, функцій та ресурсів з головними цілями системи;

оцінку кожного елемента системи (органів управління, служб, сил, засобів) з точки зору його внеску у досягнення встановлених цілей;

орієнтацію на кінцевий результат, а не лише на виконання окремих процедур або дій;

коригування цілей і завдань у відповідь на зміни зовнішнього середовища, ризиків і умов функціонування системи;

визначення показників результативності (KPI) для об’єктивної оцінки досягнення цілей у сфері цивільного захисту.

6. Орієнтація на практику – застосування результатів дослідження у реальному управлінні. Орієнтація на практику означає, що дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій повинно опиратися не лише на теоретичні знання, а й на реальні умови функціонування системи, практичний досвід реагування на надзвичайні ситуації та перевірені ефективні рішення.

Цей принцип забезпечує застосовність отриманих результатів і їхню здатність реально підвищувати рівень безпеки та включає в себе:

опору на досвід практичної діяльності органів цивільного захисту, аварійно–рятувальних служб, місцевого самоврядування та інших суб'єктів системи;

аналіз реальних надзвичайних ситуацій, їх причин, динаміки та наслідків для визначення ефективних підходів до управління;

врахування фактичного стану ресурсів, інфраструктури та можливостей системи, а не лише нормативних вимог;

перевірку на практиці моделей, методик та управлінських рішень шляхом тренувань, навчань і практичних експериментів;

орієнтацію на досягнення реального результату – зменшення ризиків, швидкість реагування, злагодженість структур;

врахування міжнародного практичного досвіду, зокрема практик ЄС та стандартів у сфері кризового управління;

постійне вдосконалення системи на основі зворотного зв'язку, отриманого під час ліквідації НС і виконання заходів цивільного захисту.

У дослідженні системи управління цивільним захистом застосовуються як загальнонаукові, так і спеціальні методи:

1) загальнонаукові методи:

аналіз і синтез – вивчення елементів системи та їх взаємозв'язків;

індукція та дедукція – виведення загальних закономірностей або перевірка гіпотез;

абстрагування та моделювання – створення моделей управлінських процесів.

2) спеціальні методи:

системний аналіз – оцінка структури, функціонування, цілей і ресурсів системи;

SWOT–аналіз – виявлення сильних і слабких сторін системи, а також можливостей і загроз;

моніторинг та експертні оцінки – збір даних про реальний стан системи;

метод сценарного прогнозування – моделювання розвитку ситуацій у майбутньому;

факторний аналіз – вивчення впливу окремих факторів на ефективність системи.

Отже, дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій є основою ефективного державного управління. Застосування наукових принципів і методів дозволяє розвивати системи безпеки, адаптувати їх до нових загроз і забезпечити надійний захист для громадян. У сучасних умовах загроз (війна, техногенні катастрофи, зміни клімату) така робота є надзвичайно актуальною [24].

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НОРМАТИВНО–ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ

2.1. Управління цивільним захистом в Україні та його нормативно–правове забезпечення

У сучасних умовах на перший план виходять загрози війни, терористичних актів, природних і техногенних аварій, а також небезпека пандемій.

Система управління захистом населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні пройшла значну еволюцію: від мілітаризованої радянської цивільної оборони до комплексної, гнучкої системи цивільного захисту. Наразі виклики, як природні, так і спричинені війною – вимагають подальшого вдосконалення управлінських, технічних і інформаційних механізмів реагування та запобігання катастрофам.

Сучасне зростання ризиків виникнення техногенних і природних надзвичайних ситуацій вимагає подальшого вдосконалення єдиної державної системи цивільного захисту. Це удосконалення має базуватися на принципах сталого розвитку суспільства та сучасних підходах до управління безпекою у техногенній і природній сферах.

Діяльність у сфері цивільного захисту тісно пов’язана з управлінськими процесами, оскільки включає комплекс заходів, що здійснюються в межах основних етапів управління: планування, прийняття рішень, організації їх виконання та контролю. Усі ці дії спрямовані на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ефективне реагування на них і ліквідацію можливих наслідків.

Управління цивільним захистом є складовою частиною системи державного управління та передбачає цілеспрямований організаційний, регулятивний і

контрольний вплив суб'єктів влади – державних органів усіх рівнів, органів місцевого самоврядування та посадових осіб, які наділені відповідними повноваженнями. Об'єктами такого впливу є адміністративно–територіальні одиниці, суб'єкти господарювання та певні сфери діяльності. Реалізація державної політики у сфері цивільного захисту відбувається через систему законодавчо визначених повноважень відповідних органів влади [25]. Тобто основною функцією державного управління є спрямування та координація діяльності підпорядкованих об'єктів для узгодженого виконання організаційних, виконавчих і розпорядчих завдань відповідно до чинних норм законодавства.

На місцевому рівні управління цивільним захистом здійснюється суб'єктами управління, серед яких – місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, громадські організації та посадові особи, що мають необхідні повноваження. Вони реалізують функції державного управління шляхом ухвалення рішень і впровадження комплексу заходів, спрямованих на забезпечення належного рівня цивільного захисту на відповідній території [26, 27].

У сучасному світі, у зв'язку зі зростанням рівня загроз техногенного, природнього характеру, питання забезпечення безпеки населення та територій стає одним із найголовніших для кожної держави.

«Система управління цивільним захистом – це механізм, який забезпечує координацію дій органів влади, сил та засобів для запобігання, реагування і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Її ефективне функціонування є критично важливим для стабільності, національної безпеки та соціального добробуту» [6,78].

«Основними функціями системи управління цивільним захистом є моніторинг та прогнозування надзвичайних ситуацій; розробка планів реагування; організація евакуації, укриття населення та проведення рятувальних робіт; координація сил і засобів; інформування та навчання населення; відновлення інфраструктури після надзвичайних подій» [6,78].

Система управління цивільним захистом має важливе значення у забезпеченні життєдіяльності країни, зокрема:

гарантує безпеку населення – захищає людей від наслідків надзвичайних ситуацій, зменшує кількість постраждалих та втрати майна;

сприяє національній безпеці – цивільний захист важлива складова оборонної політики держави, особливо в умовах війни;

підвищує довіру громадян до влади – фективна робота при загрозі виникнення чи виникненні надзвичайних ситуацій демонструє турботу держави про громадян;

сприяє міжнародному співробітництву – Україна співпрацює з ЄС, НАТО та іншими країнами у сфері реагування на катастрофи та наданні гуманітарної допомоги.

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України [75], Кодекс цивільного захисту України [6], закони України, а також акти Президента України, Кабінету Міністрів та інших центральних органів виконавчої влади.

У відповідності до статті 7 Кодексу цивільного захисту України [6], «здійснення цивільного захисту відбувається за основними принципами:

гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;

комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;

пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;

максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом; добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я» [6, 28].

Публічні відносини, що стосуються захисту населення, територій, довкілля та майна від надзвичайних ситуацій, а також реагування на них і функціонування єдиної державної системи цивільного захисту, регулюються Кодексом цивільного захисту України. У цьому документі визначено повноваження органів виконавчої влади та місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту, встановлено завдання й обов'язки суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, а також закріплено права й обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Таким чином, система цивільного захисту функціонує з урахуванням положень Закону України «Про основи національної безпеки України» і забезпечується уповноваженими суб'єктами відповідно до статті 6 Кодексу цивільного захисту – як у мирний час, так і в особливий період, у межах заходів, пов'язаних з обороною держави. До суб'єктів, що відповідають за організацію та реалізацію заходів цивільного захисту в Україні, належать центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, а також підприємства, установи та організації всіх форм власності. [6].

Кодекс цивільного захисту України є основним законодавчим актом, що регулює відносини у сфері цивільного захисту. Він визначає основні принципи, завдання, права та обов'язки суб'єктів у сфері цивільного захисту, а також порядок організації та здійснення заходів цивільного захисту.

Окрім Кодексу цивільного захисту, важливу роль у регулюванні цивільного захисту відіграють інші законодавчі та нормативно–правові акти, зокрема укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, накази центральних органів виконавчої влади.

Основними проблемами нормативно–правового забезпечення у сфері цивільного захисту в Україні є: складність та суперечливість законодавства і, як наслідок, недостатня координація між органами влади.

Нормативно–правова база цивільного захисту включає велику кількість законів, підзаконних актів та інших документів, які часто суперечать один одному, що ускладнює їх застосування на практиці.

Незважаючи на наявність законодавчих актів, чітко не визначені повноваження та відповідальність різних органів влади та посадових осіб, що призводить до невизначеності у прийнятті рішень та виконанні заходів цивільного захисту.

Ефективна робота системи цивільного захисту потребує чіткої координації між різними органами влади, які відповідають за цивільний захист. На практиці часто спостерігається дублювання функцій, відсутність взаємодії та неузгодженість дій.

Також для ефективної роботи системи цивільного захисту необхідне достатнє фінансування та забезпечення сучасною технікою та обладнанням. Нажаль, часто фінансування є недостатнім, що ускладнює проведення навчань, придбання необхідної техніки та обладнання.

Зокрема, важливим аспектом цивільного захисту є підготовка населення до дій у надзвичайних ситуаціях. Нажаль, рівень підготовки населення часто є недостатнім, що може призвести до збільшення жертв та збитків у разі виникнення надзвичайної ситуації.

Ефективне управління цивільним захистом вимагає використання сучасних технологій, таких як системи раннього виявлення надзвичайних ситуацій, сучасні засоби зв'язку та інформування. На практиці їх використання нерідко обмежене через недостатнє фінансування та відсутність відповідних фахівців [29, 30].

Отже, система управління цивільним захистом є невід'ємною частиною державного управління та гарантом безпеки громадян. Її ефективність – запорука соціальної стабільності, економічної безпеки та територіальної цілісності держави. Від її злагодженої роботи залежить здатність держави швидко адаптуватися до викликів та зберігати життя своїх громадян. Для забезпечення ефективного управління цивільним захистом необхідно постійно вдосконалювати нормативно–правову базу, шляхом усунення суперечностей, забезпечувати її відповідність сучасним викликам та загрозам, впроваджувати

сучасні технології, а також підвищувати рівень підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях а також забезпечувати її практичне застосування.

2.2. Організаційна побудова, керівництво та структура єдиної державної системи цивільного захисту

Порядок підпорядкування та координації органів управління, сил і засобів у системі цивільного захисту ґрунтується на функціонально–територіальному принципі, який визначає чітку організацію та послідовність дій під час запобігання надзвичайним ситуаціям, реагування на них та ліквідації їх наслідків.

Виходячи з призначення, завдання та особливостей функціональної і територіальної структури, «єдина державна система цивільного захисту є складною багаторівневою відкритою системою. Її функціонування залежить як від зовнішніх чинників (можливих або наявних загроз, у тому числі транскордонних, глобальних соціально–економічних процесів), так і від внутрішнього стану системи (рівня техногенної небезпеки в Україні, обмеженості наявних матеріально–технічних ресурсів та фінансових можливостей та резервів, соціально–економічних змін в Україні тощо).

Одночасно система цивільного захисту має міжвідомчий, міжгалузевий та міжрегіональний характер, оскільки охоплює всі сфери життєдіяльності суспільства й функціонує на кількох рівнях державного управління, забезпечуючи виконання своїх повноважень по всій території країни та, за потреби, за її межами» [31, 34].

Складність організації цієї системи зумовлена розгалуженістю її структурних елементів, багатьма рівнями реагування на надзвичайні ситуації, різноманіттям режимів функціонування та широким колом її учасників. «Загальне керівництво здійснює Кабінет Міністрів України, а безпосереднє – центральний орган виконавчої влади, відповідальний за формування та реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, яким на сьогодні є

Міністерство внутрішніх справ України. Координаційні функції на державному й місцевому рівнях покладаються на Державну комісію з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій та відповідні комісії регіонального, місцевого та об'єктового рівнів [32]. У разі потреби створюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. Ефективність роботи системи забезпечується узгодженими діями всіх елементів функціональних і територіальних підсистем під час надзвичайних ситуацій техногенного й природного характеру та в особливий період» [33, 34].

«Управління єдиною державною системою цивільного захисту покладається на систему державних органів. До її складу входять постійно діючі органи управління цивільного захисту, а також сили функціональних і територіальних підсистем.

До постійно діючих органів управління належать:

на державному рівні – Кабінет Міністрів України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, центральні органи виконавчої влади, що формують функціональні підсистеми, та їх структурні підрозділи з питань цивільного захисту;

на регіональному рівні – Рада міністрів АР Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації, відповідні підрозділи з питань цивільного захисту й територіальні органи ДСНС України;

на місцевому рівні – районні державні адміністрації, виконавчі органи міських, сільських, селищних рад, підрозділи цивільного захисту та територіальні органи ДСНС України;

на об'єктовому рівні – керівництво підприємств, установ та організацій і визначені ними посадові особи або підрозділи з питань цивільного захисту.

Координаційні органи включають:

на загальнодержавному рівні – Державну комісію з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (надалі – комісії з питань ТЕБ та НС);

на регіональному рівні – відповідні регіональні комісії з питань ТЕБ та НС АР Крим, областей, міст Києва Севастополя;

на місцевому рівні – місцеві комісії з питань ТЕБ та НС районів і виконавчих комітетів органів місцевого самоврядування;

на об'єктовому рівні – комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств та організацій.

Діяльність зазначених комісій здійснюється відповідно до положень про них які приймаються у відповідності до постанови Кабінету Міністрів України.

За потреби для координації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації в залежності від її рівня утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації державного, регіонального, місцевого або об'єктового рівня, функціонування таких комісій здійснюється відповідно до положень про такі комісії.

Для ефективної організації управління цивільним захистом у режимі повсякденного функціонування, а також для забезпечення безперервного чергування, збору, обробки, узагальнення та аналізу інформації про ситуацію в районах можливих чи існуючих надзвичайних подій, а також координації дій органів управління та сил цивільного захисту, на різних рівнях функціонують такі чергові структури:

На державному рівні діють:

оперативно–чергова служба Державного центру управління надзвичайними ситуаціями ДСНС України;

оперативно–чергові (чергові, диспетчерські) служби центральних органів виконавчої влади.

На регіональному рівні функціонують:

оперативно–чергові служби пунктів управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

оперативно–чергові служби центрів управління надзвичайними ситуаціями територіальних підрозділів ДСНС України;

оперативно–чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, а також підприємств, установ і організацій, якщо такі служби створені.

На місцевому рівні забезпечують чергування:

чергові служби районних державних адміністрацій та виконавчих органів міських рад;

оперативно–чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ і організацій у разі їх наявності.

На об'єктовому рівні працюють:

чергові або диспетчерські служби підприємств, установ і організацій (якщо вони створені)» [34].

В залежності від масштабу і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла в цілому на території України або в межах конкретної її території положення про Єдину державну систему цивільного захисту, яке затверджено постановою кабінету Міністрів України від 09.01.2014, визначає режими чотири режими її функціонування: повсякденний, підвищеної готовності, надзвичайної ситуації та надзвичайного стану

«За умов стабільної виробничо–промислової діяльності, нормального радіаційного, хімічного, сейсмічного, гідрогеологічного, гідрометеорологічного, техногенного та пожежного стану, а також за відсутності епідемій, епізоотій чи епіфітотій, єдина державна система цивільного захисту працює у режимі повсякденного функціонування.

Підставою для тимчасового запровадження режиму підвищеної готовності на всій території України або в окремих її регіонах є виникнення загрози надзвичайної ситуації відповідного рівня:

на державному рівні – загроза надзвичайної ситуації державного рівня;

на регіональному рівні – загроза надзвичайної ситуації регіонального рівня;

на місцевому рівні – загроза виникнення надзвичайної ситуації місцевого значення.

Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації можуть бути введені:

Кабінетом Міністрів України – на території держави або окремих її регіонів;

Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями – у межах відповідного регіону;

районними державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування на території певного району чи територіальної громади» [34, 35].

Режим надзвичайного стану для єдиної державної системи цивільного захисту – повністю або частково для окремих її територіальних підсистем може діяти на території, де офіційно запроваджено правовий режим надзвичайного стану відповідно до Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» (надалі – Закон). Конституція України (ст. 106, п. 21) та стаття 3 цього Закону є правовими підставами для його введення.

Стаття 5 Закону визначає механізм запровадження надзвичайного стану: «він встановлюється Указом Президента України, який протягом двох днів з моменту звернення Президента має бути затверджений Верховною Радою України. Необхідність введення надзвичайного стану, як зазначено у статті 4 Закону, обумовлюється наявністю реальної загрози для громадян або конституційного ладу, яку неможливо усунути іншими засобами» [36].

Надзвичайний стан може бути запроваджений у таких випадках:

у разі особливо тяжких надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру (катастроф, стихійного лиха, великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, епізоотій тощо), що становлять загрозу життю та здоров'ю значної частини населення;

при масових терористичних актах із людськими жертвами або пошкодженням критично важливих об'єктів;

у разі виникнення міжетнічних чи міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення важливих об'єктів, що порушує безпеку громадян і нормальну роботу органів влади;

при винекненні масових заворушень, пов'язаних із насильством чи обмеженням прав і свобод громадян;

у разі масового незаконного перетину державного кордону;

за потреби відновлення конституційного порядку та нормального функціонування органів державної влади.

Згідно зі статтею 7 Закону, надзвичайний стан може тривати не більше 30 діб на всій території України і до 60 діб у межах окремих регіонів. У разі необхідності Президент може продовжити його дію, але не більш як на 30 діб, і лише після затвердження Верховною Радою.

Президент має право скасувати надзвичайний стан достроково, якщо обставини, що стали причиною його введення, були усунені.

Відповідно до статті 14 Закону, під час дії надзвичайного стану на органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування та військове командування покладається реалізація заходів, передбачених Законом, а також забезпечення їх виконання.

У взаємодії з військовим командуванням органи влади зобов'язані забезпечувати громадський порядок, дотримання конституційних прав і свобод громадян, їхню безпеку, а також захищати інтереси держави на відповідних територіях протягом усього періоду дії надзвичайного стану.

Координація роботи органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій у період дії надзвичайного стану, у частині питань, що не належать до компетенції Ради національної безпеки і оборони України, покладається на Кабінет Міністрів України. З метою узгодження дій органів влади та інших структур щодо підтримання громадського порядку і забезпечення безпеки населення на відповідних територіях, згідно з Указом

Президента України про введення надзвичайного стану, можуть створюватися оперативні штаби. До їх складу можуть входити представники Служби безпеки України, центральних органів виконавчої влади, що формують і реалізують державну політику у сфері цивільного захисту, органів внутрішніх справ, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, а також місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Очолюють такі штаби коменданти відповідних територій.

У період надзвичайного стану органам, які здійснюють управління на відповідній території, Указом Президента України (затвердженим Верховною Радою) встановлюються додаткові повноваження. Це необхідно для оперативного стабілізування ситуації, відновлення законності та конституційного порядку, а також для усунення загроз безпеці населення. Такі органи мають право у межах компетенції ухвалювати обов'язкові до виконання рішення, розпорядження, накази та директиви, у тому числі спільного характеру, спрямовані на забезпечення режиму надзвичайного стану.

У разі запровадження надзвичайного стану єдина державна система цивільного захисту продовжує свою діяльність відповідно до вимог Кодексу цивільного захисту України, враховуючи специфічні положення, визначені Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно–правовими актами [6, 26, 36].

Положення про єдину державну систему цивільного захисту встановлює перелік заходів, що проводяться у кожному з режимів її функціонування, визначає завдання та порядок взаємодії суб'єктів цивільного захисту.

Правові підстави, а також загальні правила планування, організації та управління діяльністю функціональних і територіальних підсистем Єдиної державної системи цивільного захисту, разом з їх основними функціями, визначені Положеннями про відповідні підсистеми. Ці документи затверджуються у порядку, визначеному статтями 9 і 10 Кодексу цивільного захисту України [6].

Функціональна підсистема єдиної державної системи цивільного захисту це складова її частина, яку формує центральний орган виконавчої влади у відповідній сфері суспільної діяльності. Її створюють для захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій як у мирний час, так і в особливий період, а також для забезпечення готовності підпорядкованих сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання та реагування на такі ситуації.

Порядок функціонування кожної функціональної підсистеми, її основні завдання, організаційна структура, а також склад сил і засобів визначаються відповідним Положенням. Такі Положення розробляються відповідно до постанов Кабінету Міністрів України та затверджуються центральними органами виконавчої влади, що створюють відповідні підсистеми, за погодженням із органом, який формує та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Керівництво діяльністю функціональних підсистем здійснюють керівники тих центральних органів виконавчої влади, які їх створили, або інші визначені суб'єкти управління, у сфері відповідальності яких перебуває відповідна підсистема.

Головною метою функціональних підсистем є захист населення й територій від надзвичайних ситуацій у мирний та особливий періоди, а також забезпечення готовності підпорядкованих сил і засобів до виконання завдань із запобігання та реагування на такі ситуації.

Враховуючи поставлену мету, на функціональні підсистеми покладається комплекс завдань, зокрема:

«запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;

реагування на них та ліквідація наслідків шляхом реалізації заходів цивільного захисту у відповідній сфері;

оперативне та достовірне інформування органів виконавчої влади і населення про загрозу чи факт виникнення надзвичайних ситуацій на підприємствах і в установах, що перебувають у їх управлінні;

організація та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт;

планування заходів цивільного захисту;

проведення навчань і тренувань для підготовки органів управління та сил цивільного захисту;

розроблення й реалізація заходів щодо забезпечення безперервного функціонування національної економіки та суб'єктів господарювання в особливий період;

навчання населення правилам поведінки у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

організація укриття працівників підпорядкованих підприємств у захисних спорудах цивільного захисту;

розроблення та виконання галузевих планів і програм з питань цивільного захисту;

створення, збереження та раціональне використання резервів матеріальних ресурсів для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;

виконання інших завдань, передбачених чинним законодавством» [34, 37].

Кожна функціональна підсистема в складі єдиної державної системи цивільного захисту реалізує свою діяльність у відповідності з напрямом та специфікою своєї роботи. Організаційна структура функціональної підсистеми формується на основі вертикалі галузевого або відомчого підпорядкування її органів управління, служб та підрозділів, наявних сил і засобів, а також розподілу повноважень між органами управління та їх структурними одиницями на всіх рівнях.

У процесі своєї діяльності функціональна підсистема керується Конституцією України, Кодексом цивільного захисту України, законами України, нормативними актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, іншими нормативно–правовими документами з питань цивільного захисту, а також власним Положенням. Залежно від обсягу функцій щодо запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади можуть створювати кілька функціональних підсистем [6, 34].

«Територіальна підсистема єдиної державної системи цивільного захисту – це її структурний елемент, який створюється регіональними органами виконавчої влади для організації та здійснення заходів із захисту населення й територій від надзвичайних ситуацій у мирний та особливий періоди в межах конкретного регіону».

До складу територіальної підсистеми входять постійні та координаційні органи управління, територіальні ланки та субланки, системи повсякденного управління, а також сили і засоби, що забезпечують її функціонування. Її структура, призначення, порядок роботи та ресурсне забезпечення визначаються Положенням про відповідну територіальну підсистему. Такі Положення розробляються й затверджуються регіональними органами виконавчої влади, які створюють підсистему, та погоджуються з центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування й реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту. Розроблення відбувається відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 № 101 «Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту» [35]. У своїй діяльності територіальні підсистеми керуються Конституцією України, Кодексом цивільного захисту України, законами України, нормативно–правовими актами Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, а також іншими документами з питань цивільного захисту та власним Положенням.

«Основними функціями територіальних підсистем є:

забезпечення готовності органів управління та підпорядкованих їм сил цивільного захисту до дій, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям та реагування на них;

організація та проведення заходів із захисту населення та територій від надзвичайних ситуацій;

планування заходів цивільного захисту;

реалізація дій із попередження виникнення надзвичайних ситуацій;

проведення рятувальних та невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та організація життєзабезпечення постраждалого населення;

ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій або небезпечних подій;

здійснення моніторингу та прогнозування можливого виникнення надзвичайних ситуацій, оцінка ризиків і соціально–економічних наслідків, визначення потреб у силах, засобах та ресурсах;

ліквідація медико–санітарних наслідків надзвичайних ситуацій та епідемій, надання екстреної медичної допомоги постраждалим, здійснення медичного забезпечення;

навчання населення діям у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

організація підготовки керівного складу та фахівців органів влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, що беруть участь у заходах цивільного захисту;

забезпечення створення та ефективного використання фонду захисних споруд цивільного захисту для укриття населення;

формування, збереження та раціональне використання резерву матеріальних ресурсів для запобігання та реагування на надзвичайні ситуації;

забезпечення стабільної роботи суб'єктів господарювання та територій у особливий період;

реалізація заходів соціального захисту постраждалого населення;

виконання інших завдань, передбачених законодавством.

До системи щоденного управління територіальної підсистеми входять наступні елементи:

1) На регіональному рівні:

оперативно–чергові служби пунктів управління Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій;

оперативно–чергові служби центрів управління надзвичайними ситуаціями територіальних органів ДСНС України;

оперативно–чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за наявності).

2) На місцевому рівні:

чергові служби районних державних адміністрацій та виконавчих органів міських рад;

оперативно–чергові (чергові, диспетчерські) служби територіальних органів центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за потреби).

3) На об'єктовому рівні:

чергові (диспетчерські) служби підприємств, установ та організацій (якщо вони створені).

До складу сил територіальних підсистем належать:

підрозділи та частини Оперативно–рятувальної служби цивільного захисту;

регіональні, комунальні та об'єктові аварійно–рятувальні служби, а також служби громадських організацій;

об'єктові та територіальні формування цивільного захисту;

спеціалізовані об'єктові та територіальні служби;

добровільні формування цивільного захисту.

За необхідності для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій можуть залучатися підрозділи Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законодавства.

Функції органів управління територіальних підсистем включають:

реалізацію державних нормативно–правових актів, стандартів, правил та програм цивільного захисту;

розробку регіональних нормативних документів для забезпечення функціонування територіальної підсистеми;

здійснення моніторингу техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

прогнозування та оцінку ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, організацію планування заходів у сфері цивільного захисту;

своєчасне реагування на загрози надзвичайних ситуацій;

забезпечення готовності органів управління та сил до дій у мирний та воєнний час (включно з навчанням і практичною підготовкою керівного складу);

організацію захисту населення (евакуацію, навчання діям, забезпечення засобами індивідуального захисту);

розробку та впровадження цільових програм і заходів у соціально–економічному розвитку для запобігання надзвичайним ситуаціям і мінімізації матеріальних втрат.

Місцева ланка територіальної підсистеми – орган цивільного захисту в межах району або міських рад (адміністративний центр – обласний центр).

Основні завдання місцевої ланки включають:

Основні завдання місцевої ланки включають:

забезпечення готовності підпорядкованих сил і засобів до дій при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій;

реалізацію заходів цивільного захисту;

організацію заходів заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, координацію діяльності структурних підрозділів центральних органів виконавчої влади та комунальних підприємств, суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту;

навчання населення правилам поведінки під час надзвичайних ситуацій;

формування, збереження та ефективне використання матеріальних і фінансових резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

оповіщення та інформування населення при загрозі виникнення та при винекненні надзвичайних ситуацій;

захист населення у разі виникнення надзвичайної ситуації та при при проведенні робіт з їх ліквідації;

організацію захисту та життєзабезпечення постраждалого населення від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного, природного характеру та в особливий період;

планування заходів цивільного захисту, моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій та їх масштабів;

оцінку соціально–економічних наслідків та визначення необхідних сил, засобів і ресурсів;

підготовку керівного складу та фахівців, організацію навчань та командно–штабних тренувань;

підготовку та проведення командно–штабних навчань та штабних тренувань з органами управління та підрозділами управління ланки територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту;

ліквідацію медико–санітарних наслідків та надання екстреної медичної допомоги;

організацію заходів щодо використання наявного фонду захисних споруд цивільного захисту для забезпечиння укриття населення в них в особливий період;

створення, збереження та раціональне використання матеріальних резервів для запобігання та реагування на надзвичайні ситуації.

У складі місцевої ланки функціонують постійні та координаційні органи управління, підпорядковані сили цивільного захисту та органи управління суб'єктів господарювання, що входять до її сфери управління» [34, 38].

Субланка місцевої ланки територіальної підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту – це організаційне об'єднання органів управління, підпорядкованих їм сил цивільного захисту та відповідних суб'єктів господарювання, які виконують завдання з цивільного захисту на території конкретної громади (міської, селищної або сільської).

«Основні функції субланки місцевої ланки територіальної підсистеми у сфері цивільного захисту включають:

підготовку, подання на затвердження та реалізацію місцевих програм у сфері цивільного захисту;

створення відповідно до Закону територіальних формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту;

організацію діяльності комунальної аварійно–рятувальної служби, спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту, а також пожежно–рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої та добровільної пожежної охорони;

формування та використання матеріальних резервів для запобігання надзвичайним ситуаціям, ліквідації їх наслідків та надання термінової допомоги постраждалим;

організацію підготовки працівників пожежно–рятувальних підрозділів, комунальних аварійно–рятувальних служб та членів добровільної пожежної охорони;

утворення місцевих комісій з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій для координації дій щодо захисту населення та територій;

за потреби – створення спеціальної комісії для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та призначення керівника робіт з їх усунення;

організацію планування та проведення евакуації населення, культурних цінностей і матеріальних ресурсів у разі надзвичайної ситуації, пожежі або іншої небезпечної події, а також забезпечення їх життєзабезпечення;

складання довідок про постраждалих осіб, ведення реєстрів постраждалих та загиблих;

забезпечення оповіщення населення про надзвичайну ситуацію або загрозу її виникнення, включно з доступною інформацією для осіб з вадами зору та слуху;

дотримання вимог законодавства щодо створення, утримання та обліку захисних споруд цивільного захисту громади та контролю за їх готовністю;

забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління, у надзвичайних ситуаціях та особливий період;

накопичення та підтримка в готовності засобів індивідуального захисту, приладів дозиметричного та хімічного контролю і розвідки;

організацію життєзабезпечення постраждалих у разі надзвичайних ситуацій або воєнних дій;

координацію робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пожеж та проведення відновлювальних робіт із залученням суб'єктів господарювання, сил цивільного захисту, волонтерів та населення;

організацію харчування осіб, залучених до ліквідації надзвичайних ситуацій, за рахунок місцевого бюджету у визначених законом випадках;

дотримання вимог пожежної та техногенної безпеки на території громади;

розробку та виконання планів у сфері цивільного захисту відповідно до Закону;

здійснення заходів із радіаційного, хімічного, біологічного та медичного захисту населення, а також інженерного захисту територій;

підготовку пропозицій щодо віднесення територій, населених пунктів та суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту та подання їх на розгляд місцевих адміністрацій;

створення та підтримку у постійній готовності місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення, її модернізацію та забезпечення функціонування;

навчання посадових осіб, працівників органів місцевого самоврядування, керівного складу та фахівців суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з цивільним захистом; організацію навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях;

планування та облік проведених спеціальних об'єктових навчань і тренувань;

здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту на території громади у межах, визначених законом» [34, 38].

Підсумовуючи викладене, можливо зазначити, що в Україні створено єдину державну систему цивільного захисту, яка представляє собою багаторівневу структуру, що забезпечує всебічний підхід до охорони населення та територій від різноманітних небезпек. До її складу входять органи державної влади та місцевого самоврядування, сили цивільного захисту, підприємства, установи та громадські організації. Теоретично ефективність запобігання надзвичайним ситуаціям і ліквідації їхніх наслідків визначається правильною організаційною побудовою та злагодженим керівництвом. Чітке розмежування функцій управління та добре налагоджена структура дозволяють координувати дії державних та місцевих органів органів влади, підприємств і громадськості для мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій у тому числі техногенного характеру [39, 40].

2.3. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій та планування реагування на них

Для забезпечення заходів із запобігання надзвичайним ситуаціям у складі Єдиної державної системи цивільного захисту здійснюється постійний моніторинг і прогнозування таких ситуацій. Для цього створюється спеціальна система моніторингу та прогнозування надзвичайних ситуацій. Порядок її функціонування, проведення моніторингу та прогнозування, а також перелік установ і організацій, що входять до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій, визначається Кабінетом Міністрів України [41].

Важливою складовою цивільного захисту є оповіщення та інформування населення про загрозу або настання надзвичайних ситуацій.

Організація оповіщення населення про надзвичайні ситуації є одним із ключових елементів системи цивільного захисту. Вона передбачає своєчасне доведення інформації про загрозу або настання НС до органів управління, сил цивільного захисту, підприємств, установ та населення з метою мінімізації

шкоди та забезпечення безпеки людей. «Основні аспекти організації оповіщення включають:

1. Мета оповіщення:

забезпечення своєчасного інформування населення про загрозу або виникнення НС;

надання вказівок щодо заходів захисту, евакуації, укриття та використання засобів індивідуального захисту;

координація дій органів управління, сил цивільного захисту та суб'єктів господарювання.

2. Джерела інформації для оповіщення:

дані органів управління цивільного захисту;

відомості від спеціалізованих служб моніторингу, лабораторного контролю та прогнозування НС;

повідомлення органів місцевого самоврядування та підприємств, що належать до Єдиної державної системи цивільного захисту.

3. Засоби оповіщення:

системи централізованого оповіщення: сирени, гучномовці, електронні табло;

мас–медіа: телебачення, радіо, інтернет–ресурси, мобільні додатки;

інформаційні повідомлення через SMS, push–повідомлення та соціальні мережі;

спеціальні форми для людей з обмеженими можливостями, наприклад, аудіо– та відеоповідомлення, субтитри, піксельне оповіщення для слабозорих та слабочуючих» [6].

Ефективне оповіщення населення про надзвичайні ситуації забезпечує своєчасне прийняття рішень громадянами та органами влади, мінімізує втрати життя і здоров'я, а також сприяє швидкій координації сил цивільного захисту.

Також для організації діяльності Єдиної державної системи цивільного захисту Кабінет Міністрів України розробляє такі плани:

план основних заходів цивільного захисту на поточний рік;

план реагування на надзвичайні ситуації;

план цивільного захисту на особливий період;

план цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час або відповідні положення у мобілізаційних планах щодо проведення такої мобілізації.

Порядок розробки та затвердження цих планів визначається Кабінетом Міністрів України.

Зокрема, річний план основних заходів цивільного захисту затверджується розпорядженням Кабінету Міністрів, у якому визначаються конкретні заходи, їх виконавці та строки виконання таких заходів і є одним з основним організаціних документів, яким визначені заходи спрямовані на попередження виникненню надзвичайних ситуаці [42].

План реагування на надзвичайні ситуації державного рівня затверджено Постановою Кабінету Міністрів від 16.11.2001 №1567.

Основна мета створення цього плану – визначити органи управління, сили та засоби Єдиної державної системи цивільного захисту, що залучаються до реагування на надзвичайні ситуації державного рівня, а також порядок їх розгортання у разі загрози або настання таких ситуацій. План забезпечує своєчасне і скоординоване надання допомоги постраждалому населенню, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування.

План реагування передбачає організацію та виконання узгодженого комплексу заходів щодо проведення аварійно–рятувальних робіт і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру державного рівня силами Державної комісії з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, центральних органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності. Він також забезпечує оперативне реагування органів управління, сил і засобів функціональних та територіальних підсистем системи цивільного захисту, спрямоване на запобігання загибелі людей, зменшення матеріальних збитків та організацію

першочергового життєзабезпечення постраждалого населення, а також систематизоване та своєчасне надання допомоги.

Також план реагування визначає комплекс організаційних та практичних заходів, порядок їх виконання, терміни реалізації, механізми діяльності органів управління, сил і засобів Єдиної державної системи цивільного захисту, а також необхідні фінансові, матеріальні та інші ресурси і відповідальних виконавців. Він спрямований на забезпечення реагування на надзвичайні ситуації державного рівня та організацію робіт із ліквідації їхніх наслідків.

Підставою для введення плану в дію є загроза винекнення або настання надзвичайної ситуації державного рівня, визначеної відповідно до Положення про Єдину державну систему цивільного захисту та Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за рівнями, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 березня № 368 із наступними змінами [43].

Діяльність Єдиної державної системи цивільного захисту та заходи цивільного захисту в особливий період здійснюються на основі планів цивільного захисту на особливий період. Виконання завдань у таких умовах відбувається у взаємодії з відповідними військовими командуваннями.

Для своєчасного запобігання надзвичайним ситуаціям і ефективного реагування організовується координація, яка охоплює:

визначення органів управління, що безпосередньо залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а також складу, кількості сил і засобів;

погодження порядку спільних дій сил цивільного захисту з визначенням основних завдань, місця, часу та методів їх виконання;

організацію управління взаємодією органів управління та сил цивільного захисту, включаючи всебічне забезпечення заходів ресурсами, транспортом, технікою та іншими засобами.

Залежно від масштабу, характеру та можливого розвитку надзвичайної ситуації, координація здійснюється між органами управління функціональних та територіальних підсистем. Для цього розробляються плани взаємодії між

органами управління та силами цивільного захисту різних ланок і субланок системи для конкретних ситуацій.

Таким чином, ефективний захист населення забезпечується не лише ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, а й завчасним прогнозуванням, постійним моніторингом та ретельним плануванням заходів реагування. Моніторинг і прогнозування виступають основою превентивної діяльності, а планування реагування дозволяє заздалегідь готуватися до можливих сценаріїв розвитку подій, забезпечувати оперативність і координацію дій. Поєднання цих елементів формує ефективну систему управління ризиками, спрямовану на збереження життя та здоров'я людей, захист територій і стабільність держави.

РОЗДІЛ 3
ВДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТОМ НАСЕЛЕННЯ Й ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

3.1. Аналіз закордонного досвіду організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру

Зростання техногенного навантаження, розвиток промисловості, транспортування небезпечних матеріалів та ускладнення критичної інфраструктури призводять до збільшення кількості та масштабності надзвичайних ситуацій техногенного характеру у світі. Аварії на хімічних підприємствах, транспортні катастрофи, пожежі на виробництвах, вибухи, викиди небезпечних речовин потребують скоординованих дій держави, органів місцевого самоврядування, операторів інфраструктури та служб цивільного захисту.

У світі вироблено різні моделі організації управління цивільним захистом, що сформувалися під впливом історичних, політичних та адміністративних традицій.

Польща належить до країн Європейського Союзу, які сформували комплексну й сучасну систему цивільного захисту відповідно до європейських директив, стандартів та механізмів взаємодії.

Польща побудувала систему цивільного захисту як вертикально інтегровану модель з ключовою роллю воєводських адміністрацій. Основними інституціями якої, виступають урядовий центр безпеки (RCB) – національний координаційний орган, воєводські центри управління кризовими ситуаціями (WCZK) – головні територіальні штаби, відповідальні за реагування та взаємодію служб, повітові та гмінні центри – забезпечують місцевий рівень управління.

У Польщі центральне місце займає: PSP – Державна пожежна служба. Вона відповідає за більшість видів реагування: пожежі, хімічні аварії, вибухи,

технологічні аварії, ДТП з небезпечними вантажами. Сильними сторонами побудованої моделі є єдина вертикаль кризового управління, добре розвинені локальні структури (в гмінах та повітах), сучасна система оповіщення та інформаційної взаємодії, ефективна підготовка персоналу Державної пожежної служби.

В нормативно–правовому полі польська модель є поєднанням національного законодавства та європейських норм, що забезпечує комплексність підходів до техногенної безпеки та підвищує рівень взаємодії з міжнародними структурами.

Польща застосовує сучасні інструменти аналізу ризиків: Національна оцінка ризиків – актуалізується щорічно; воєводські та гмінні оцінки ризиків – обов'язкові документації, що визначають основні загрози та сценарії дій; планування реагування здійснюється на всіх рівнях та супроводжується регулярними навчаннями.

Особливу увагу приділено ризикам, пов'язаним із хімічними підприємствами, що підпадають під директиву Seveso III, транспортуванням небезпечних вантажів, нафтогазовою інфраструктурою, гірничими роботами, об'єктами критичної інфраструктури.

Польща має одну з найефективніших у ЄС систем раннього оповіщення:

SMS–Alert RCB – автоматизоване повідомлення всім абонентам у зоні ризику (працює з 2018 року);

національна система моніторингу довкілля (метеорологічні, гідрологічні, радіаційні дані);

системи моніторингу хімічних підприємств та об'єктів підвищеної небезпеки.

Країна має чітку вертикаль управління:

на рівні інциденту керує начальник Державної пожежної служби або потужного добровольчого компоненту;

у разі великої НС – повітовий або воєводський кризовий штаб;

у стратегічних ситуаціях – прем'єр–міністр.

Координація включає взаємодію поліції, медичних служб, Державної пожежної служби або потужного добровольчого компоненту; залучення Збройних Сил, якщо це необхідно, міжнародне співробітництво через механізм цивільного захисту ЄС.

Добровольчі пожежні команди є унікальною особливістю польської системи. Вони: охоплюють понад 16 тисяч підрозділів, фінансуються гмінами та державою, мають сучасне обладнання, проходять професійне навчання, інтегровані в систему Державної пожежної служби та можуть виконувати хімічно–технічні рятувальні завдання.

Польща має великий практичний досвід реагування на техногенні інциденти, пов'язані з аваріями на хімічних підприємствах (Пулави, Кендзежин–Козле), витоками небезпечних речовин на транспорті ADR, пожежами на нафтобазах, вибухами газу у житловому секторі, гірничими аваріями у Верхній Сілезії.

Позитивними практиками Польщі у сфері управління техногенною безпекою є:

інтегрована модель управління. Польська система поєднує кризове управління, цивільний захист, пожежно–рятувальну діяльність, охорону довкілля, превентивний нагляд за небезпечними об'єктами. Це забезпечує цілісність та уникнення дублювання функцій;

сильна роль Державної пожежної служби – професійної, високооснащеної служби з широкими повноваженнями;

потужний добровольчий компонент (OSP): високий рівень довіри населення, сучасне обладнання, фінансова підтримка від ЄС. Цей підхід забезпечує високу мобільність сил реагування;

SMS–Alert RCB – одна з найкращих систем оповіщення у Європі – простота, миттєве охоплення, чіткі інструкції для населення, автоматизація;

активна профілактична політика – Польща інвестує у інспекції небезпечних підприємств, аудит безпеки, Дні безпеки в громадах, тренування для підприємств;

розвинена система кризового управління, особливістю якої є: регулярні міжвідомчі навчання, електронні системи управління подіями, тісна співпраця з ЄС та НАТО.

Польська система цивільного захисту демонструє високу результативність. Серед ключових досягнень спостерігається: зменшення часу реагування рятувальних підрозділів, зниження кількості жертв техногенних аварій, підвищення готовності населення, інтеграція в європейську систему безпеки.

Тобто, Польща сформувала одну з найефективніших систем захисту населення й територій від техногенних надзвичайних ситуацій у Центральній Європі. Її модель базується на сучасних європейських підходах, інтеграції професійних та добровольчих сил, ефективному кризовому менеджменті та високому рівні міжвідомчої взаємодії [44, 45].

Варто також розглянути досвід одної з найбільш індустріалізованих країн Європи – Німеччини, де висока концентрація хімічних, енергетичних, машинобудівних підприємств, розвинена транспортна інфраструктура та щільна мережа критичних об'єктів. Це зумовлює підвищений рівень техногенних ризиків і потребу у створенні ефективної та стійкої системи цивільного захисту. Управління безпекою населення і територій у Німеччині поєднує федеральні стандарти, потужний місцевий рівень та розвинену культуру добровольчого рятувального руху.

Інституційна структура захисту населення і територій побудована наступним чином.

1. Федеральний рівень:

Федеральне відомство цивільного захисту та допомоги при катастрофах (BBK). Основними функціями є планування цивільного захисту на національному рівні, аналіз ризиків, розробка стандартів реагування, навчання рятувальних структур, управління системою оповіщення (NINA App);

Федеральне агентство технічної допомоги (THW – Technisches Hilfswerk). Це унікальна організація, 99% якої складають добровольці, завданнями якої є реагування на техногенні аварії, проведення хімічних та інженерних робіт,

проведення деконтамінації, проведення робіт з водовідведення та водопостачання, здійснення міжнародних гуманітарних операцій;

Серед федеральних інспекцій та служб слід виділити: Федеральне відомство з радіаційного захисту (BfS), Федеральне міністерство довкілля, Федеральне відомство з охорони здоров'я, Інститут Роберта Коха (експертиза біологічних загроз).

2. Регіональний (земельний) рівень:

У кожній із 16 федеральних земель функціонують земельні міністерства внутрішніх справ, операційні штаби, спеціалізовані служби контролю хімічної та промислової безпеки, пожежні департаменти (Berufsfeuerwehr та Freiwillige Feuerwehr).

Землі відповідають за управління катастрофами у мирний час, включаючи техногенні аварії.

3. Місцевий рівень (комуни):

Органи місцевого самоврядування забезпечують первинне реагування на НС, управління пожежно–рятувальними командами, локальні плани реагування, організацію добровольчих команд.

У Німеччині понад 22 тисячі добровольчих пожежних підрозділів.

Німеччина застосовує багаторівневу систему оцінки небезпек: національний звіт про ризики BBK (включає моделювання впливу хімічних аварій), земельні та муніципальні оцінки ризиків; плани реагування для об'єктів підвищеної небезпеки. У країні ведеться єдиний реєстр небезпечних підприємств, контроль за якими здійснюють спеціалізовані інспекції.

Німеччина використовує сучасні технології для оповіщення населення: NINA – Національний застосунок оповіщення BBK, Cell Broadcast (запроваджено у 2022 році), локальні сирени (модернізуються з 2020 р.), інформаційні портали земельних служб.

У разі техногенної аварії діє принцип «єдиного керівництва» (Einsatzleitung) – один керівник відповідає за всі підрозділи на місці інциденту.

До реагування залучаються: пожежні служби, поліція, медичні служби, хімічні експертні групи, командні центри земель.

У разі масштабної катастрофи мобілізуються також федеральні структури.

Німеччина має одну з найрозвиненіших систем хімічної безпеки у Європі: спеціалізовані хімічні частини Feuerwehr (Gefahrstoffeinheiten), мобільні лабораторії, групи деконтамінації (Dekon–V–Einheiten), радіологічні підрозділи та лабораторії BfS. Вони забезпечують відбір проб, аналіз токсичних речовин, блокування зон ураження, очищення територій та техніки, медичну та технічну деконтамінацію.

Федеративна республіка Німеччина має одну з найпотужніших добровольчих систем у Європі: понад 1 млн добровольців у пожежних командах, 80 тисяч добровольців у THW, тисячі волонтерів у DRK, ASB, Malteser, Johanniter.

Добровольці виконують до 90% первинних рятувальних операцій у країні.

Німеччина створила високоефективну багаторівневу систему захисту населення й територій від техногенних надзвичайних ситуацій. Вона ґрунтується на чіткому розподілі повноважень, мультиагентній координації, професійному та добровольчому компоненті, сучасних технологіях і превентивному контролі небезпечних об’єктів.

Німецька модель демонструє, що комплексний підхід, інвестиції у технології та участь громади є ключем до зниження ризиків техногенних катастроф та підвищення рівня національної безпеки [46, 47].

Франція, як одна з найбільш індустріально розвинених країн Європейського Союзу, має потужний енергетичний комплекс (зокрема ядерну енергетику), хімічну промисловість, розгалужену транспортну мережу та великі міські агломерації. Усі ці чинники створюють потенційну небезпеку виникнення техногенних аварій різного масштабу. Вона є одним із світових лідерів у сфері цивільного захисту. Її система управління надзвичайними ситуаціями сформована на основі принципів централізованого державного контролю,

високої професійності рятувальних структур, широкого використання технологій та багаторівневого планування.

Французьке законодавство визначає чітку систему повноважень на національному, регіональному та місцевому рівнях. Центральна влада відіграє ключову роль у контролі над системою цивільного захисту, що дозволяє забезпечити єдність підходів і високий рівень координації.

Інституційна структура захисту населення і територій побудована наступним чином.

1. Міністерство внутрішніх справ (Ministère de l'Intérieur) – відповідає за загальну політику у сфері цивільного захисту.

2. Генеральна дирекція цивільного захисту та управління ризиками (DGSCGC). Це головний державний орган, який координує дії рятувальних служб, розробляє плани реагування, відповідає за попередження техногенних аварій, управляє системою оповіщення та кризовими центрами.

3. Префектури (préfets) – представництва (представник – префект, керівник, префектури – органи) держави в регіоні, префект – головний керівник цивільного захисту на місцях. У разі НС саме префект керує всіма операціями реагування.

4. Пожежно–рятувальна служба – SDIS. Департаментські служби пожежної безпеки та рятування (Service Départemental d'Incendie et de Secours) є ключовою оперативною силою. Вони включають професійних і добровільних пожежних.

5. Національна жандармерія та поліція – виконують функції безпеки, охорони територій та підтримки порядку під час аварій.

Франція робить акцент на інспекціях підприємств підвищеної небезпеки (згідно з директивою Seveso), розвитку локальних планів безпеки, оцінці ризиків у територіальному плануванні.

Національна система передбачає взаємодію пожежних, медичних служб (SAMU), поліції, жандармерії, військових підрозділів, спеціальних технічних служб.

Усі структури підпорядковуються префекту, що мінімізує дублювання повноважень і забезпечує єдність управління.

Пожежно–рятувальна служба у Франції є центральним елементом. До її складу входять професійні рятувальники, технічні групи, хімічні підрозділи, групи радіаційного контролю, підрозділи аварійно–технічної інфраструктури.

Середній час реагування – один із найшвидших у Європі.

Франція має високий рівень спеціалізації – мобільні хімічні групи, радіаційні та індустріальні ризики, підтримка у випадку терористично–техногенних інцидентів, авіація та інженерні підрозділи.

Сили «Операцій цивільної безпеки» залучаються у випадку масштабних аварій, катастроф на АЕС, хімічних аварій чи обвалів інфраструктури.

Франція має одну з найкращих систем оповіщення у Європі – SAIP (Système d'alerte et d'information des populations), яка включає мережу сирен, мобільні додатки, радіо– та телетрансляцію, спеціальні канали для швидкого сповіщення населення.

Також, префектура зобов'язана здійснювати регулярні комунікації з населенням.

Франція має значний досвід реагування на індустріальні аварії:

аварія на хімічному заводі AZF (Тулуза, 2001). Після цієї катастрофи було створено нову систему безпеки Seveso III, посилено контроль хімічних підприємств;

пожежа на заводі Lubrizol (Руан, 2019) спричинила посилення системи оповіщення та жорсткі перевірки великих промислових комплексів.

Франція має одну з найбільших у світі ядерних енергосистем (56 реакторів), що обумовлює регулярні стрес–тести, тренування аварійних служб, створення спеціалізованих радіаційних підрозділів.

Франція є прикладом ефективної, структурованої і науково обґрунтованої системи управління захистом населення й територій від техногенних надзвичайних ситуацій. Характерними рисами цієї системи є централізована координація, потужні професійні рятувальні формування, використання

інноваційних технологій, розвинуті плани реагування та превентивний державний контроль над підприємствами підвищеної небезпеки. Французька модель демонструє, що ефективність цивільного захисту ґрунтується на поєднанні державної відповідальності, технологічної оснащеності, професіоналізму рятувальних служб і підготовленості населення [47].

Польща, Німеччина, Франція демонструють різні підходи до організації управління захистом населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Попри відмінності, для всіх моделей характерні спільні елементи: чітка координація між рівнями влади, нормативне регулювання промислових ризиків, наявність спеціалізованих служб і структур, що забезпечують реагування.

Польща демонструє успішність вертикальної структури управління. Німецька федеративна система ефективно поєднує добровольчий рух і державну підтримку. Французька централізована модель забезпечує високий рівень контролю небезпечних об'єктів.

3.2. Перспективи розвитку організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні у повоєнний період

Україна отримала статус кандидата на вступ до Європейського Союзу, що передбачає проходження трьох ключових етапів: укладення Угоди про асоціацію, набуття статусу кандидата та безпосередній вступ до ЄС. Для повноправного членства держава має виконати низку умов і відповідати так званим копенгагенським критеріям, які включають:

політичні вимоги – стабільність інституцій, що забезпечують демократію, верховенство права, повагу до прав людини та захист прав національних меншин;

економічні вимоги – наявність ефективної ринкової економіки;

правові вимоги – готовність виконувати зобов'язання, що випливають із членства в ЄС, включаючи підтримку його політичних, економічних і валютних цілей.

Крім цього, статус кандидата означає, що Україна повинна адаптувати своє законодавство до норм ЄС та інтегрувати їх у національну правову систему.

У 2022 році Європейський Союз надав Україні понад 700 млн євро гуманітарної та прямої допомоги через Механізм цивільного захисту ЄС (Механізм). Завдяки його негайній активації після початку повномасштабної агресії вдалося оперативно задовольнити першочергові потреби постраждалих та зміцнити спроможності українських державних структур у сфері кризового реагування. У зв'язку з цим повноцінне приєднання до Механізму, який об'єднує служби цивільного захисту всіх країн–членів ЄС, є одним із ключових пріоритетів України.

Аналіз показує, що системи цивільного захисту в державах ЄС здебільшого мають децентралізований характер. Координація може здійснюватися на рівні центрального уряду, бути делегованою окремим міністерствам (оборони, внутрішніх справ, безпеки, розвитку територій тощо) або спеціалізованим державним установам. Водночас особливу увагу приділяють підготовці керівників та рятувального персоналу, розвитку добровільних формувань (зокрема пожежних дружин) і навчанню населення діям у разі надзвичайних ситуацій.

Сучасною тенденцією в ЄС є перехід від систем, орієнтованих переважно на реагування та ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій, до моделей, що акцентують увагу на їх попередженні та профілактиці. Враховуючи досвід взаємодії з Механізмом до початку війни та значний обсяг підтримки ЄС під час активних бойових дій, повноцінна інтеграція України в цей інструмент є виправданою та необхідною. Це дозволить підвищити ефективність національної системи цивільного захисту, удосконалити державне управління у сфері запобігання та реагування на надзвичайні ситуації, а також розширити

можливості залучення міжнародних ресурсів і рятувальних сил країн ЄС через Координаційний центр реагування Механізму.

Своєчасне та результативне реагування на надзвичайні ситуації можливе лише за умови існування дієвих механізмів координації, взаємодії між усіма суб'єктами системи цивільного захисту та належного рівня їх спроможностей. Водночас нерідко саме необґрунтовані прогнози щодо техногенної та природної безпеки, недостатня підготовленість елементів системи цивільного захисту на місцевому рівні, а також слабка розбудова служб цивільного захисту в громадах породжують у суспільстві недовіру до можливостей держави ефективно допомогти в умовах надзвичайних ситуацій.

Станом на сьогодні єдина державна система попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та її складові не має достатнього комплексу спроможностей для забезпечення всебічного захисту населення й територій від загроз різного походження. Очікуваним результатом її модернізації має стати здатність системи не лише реагувати, а й ефективно запобігати виникненню надзвичайним ситуаціям, мінімізувати ризики, зберігати життя й здоров'я громадян, а також зменшувати матеріальні збитки та негативний вплив на довкілля.

Повномасштабна війна в Україні звела нанівець всі плани розвитку держави, завдала небачених людських страждань, матеріальних збитків житловому господарству, промисловому та продовольчому виробництву, об'єктам критичної інфраструктури.

У ситуації, яка складається на території України, виникає проблема щодо відновлення та розвитку країни у повоєнний період. Непомірні завдання щодо відновлення та розвитку країни покладаються на суб'єкти забезпеченя цивільного захисту (далі – СЗЦЗ).

Дослідниками розглядались і розглядаються питання повоєнного відновлення України, а саме: обґрунтовані шляхи повоєнного відновлення й реконструкції України, визначено основні завдання щодо відновлення економіки України з узагальненням досвіду інших держав, здійснено аналіз механізмів

післявоєнної відбудови країни з метою виявлення потенціалу відбудови та відповідності його програмним цілям стратегії відновлення економіки України тощо.

Важливою подією у справі відновлення України стала Міжнародна конференція (ЦКС 2022) у м. Лугано, яка стала політичною платформою, що забезпечила міжнародне партнерство для відновлення та розвитку нашої країни [49]. Саме там представлено план післявоєнної відбудови держави. Результатом її роботи стала спільна декларація про підтримку України на шляху відновлення після військової агресії Російської Федерації [50].

Міжнародна спільнота, зокрема Європейська комісія, 18 травня 2023 року затвердила План відновлення України, в якому передбачили вирішення таких питань: відбудова всієї інфраструктури за найновішими стандартами та європейською політикою; модернізація української держави та наших інституцій; максимальна інтеграції України з Європейським Союзом в усіх сферах і напрямах; економічна трансформація, зокрема нові можливостідля українського бізнесу» [51].

Водночас внесено зміни до відповідних нормативних документів щодо визначення додаткових завдань ЄДСЦЗ в умовах відбудовного періоду [6, 34, 52]. Додатковими завданнями ЄДСЦЗ у відбудовний період є:

проведення цільової мобілізації – певного виду мобілізації ресурсів, що проводиться задля ліквідації НС як техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків, так і у відбудовний період для ліквідації наслідків воєнних дій у порядку, який визначено законами та іншими нормативно–правовими актами України;

ліквідація наслідків воєнних дій у населених пунктах та на територіях, що зазнали впливу засобів ураження;

вжиття заходів для відновлення об’єктів критичної інфраструктури (далі – ОКІ) сфери життєзабезпечення населення;

визначення населених пунктів та районів, що потребують проведення гуманітарного розмінування, маркування небезпечних ділянок, проведення

очищення (розмінування) територій; залучення до ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій міжнародної допомоги.

Згідно з Планом проєктується нове будівництво житлової інфраструктури відповідно до кращих практик міського планування. Під час реалізації такого будівництва виникає потреба щодо «оновлення будівельних норм з використанням кращого міжнародного досвіду, зокрема параметричного методу нормування у будівництві, відповідно до викликів повоєнного відновлення та комплексної відбудови пошкодженої інфраструктури». Нині з цією метою відповідно до Закону України [53] внесено зміни щодо вимог розділу інженерно–технічних заходів ЦЗ.

Також, згідно з Указом Президента України набуло чинності Рішення Ради Національної безпеки і оборони України «щодо результатів оперативних обстежень об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту» [54] (далі – ЗСЦЗ) та вирішення проблемних питань щодо укриття населення, в яких викладені грунтовні вимоги до СЗЦЗ щодо укриття населення в умовах воєнного стану. А з листопада 2023 року набрали чинності нові державні будівельні норми [55], в яких на порядок вище викладені вимоги щодо захисних характеристик укриттів для населення всіх категорій, в тому числі вдосконалення критеріїв безбар'єрності об'єктів фізичного оточення та послуг для осіб з інвалідністю з урахуванням чинних державних будівельних норм та сучасних європейських і міжнародних стандартів.

Важливим розділом Плану є «Новий український садочок», в якому визначено оновлення змісту дошкільної освіти та нових підходів до організації освітнього середовища і передбачено забезпечення облаштування безпечних умов узакладах освіти, а саме: ЗСЦЗ, організацію «безпечного освітнього середовища, зокрема з урахуванням архітектурної доступності для дітей з інвалідністю» [55], впровадження на територіях всіх територіальних громад проєкту «Спеціаліст із безпеки в освітньому середовищі» [55].

У повоєнний відбудовний період обов'язковими завданнями будуть такі: «проведення моніторингу стану забруднення радіоактивними та небезпечними

хімічними речовинами, біологічними засобами сільськогосподарських угідь, продукції рослинництва, поверхневих вод, призначених для сільськогосподарських потреб, а також роботи з ліквідації епізоотій та епіфітотій, здійснення епізоотичного, фітосанітарного і токсикологічного контролю» [56].

З настанням відбудовного періоду після закінчення воєнних дій до Плану основних заходів ЦЗ України на відповідний рік додаються заходи з відновлення насамперед ОКІ сфери життєзабезпечення населення, відновлення / ремонт пошкоджених ОКІ енергетичної інфраструктури для забезпечення сталого функціонування енергетичної системи України, спроможностей ЄДСЦЗ, а також ліквідації наслідків ведення воєнних дій.

Визначальним у питанні ліквідації наслідків ведення воєнних дій та надзвичайних ситуацій і залучення міжнародної допомоги є підписання Угоди щодо приєднання України до механізму цивільного захисту ЄС [57].

Розвиток співпраці з іноземними партнерами з метою залучення допомоги та закупівлі спеціальної техніки і засобів для ліквідації наслідків ведення воєнних дій на території України та виконання у великих обсягах відновлювальних робіт є пріоритетними напрямами діяльності нашого Уряду.

Цивільна безпека населення, яка стала одним із ключових викликів сучасного світу, є особливо важливою для післявоєнної відбудови України.

Успішне виконання зазначених завдань СЗЦЗ у період повоєнної відбудови держави можливе лише за умови плідної співпраці з розвинутими країнами ЄС та світу. Тільки з урахуванням кращих світових практик у сфері цивільного захисту буде забезпечений надійний захист населення та територій нашої держави [58].

Виходячи із вищевикладеного, можна дійти висновку, що загалом завдання щодо цивільного захисту населення і території у відбудовний період є перспективним напрямом та потребує детального вивчення і опрацювання. Необхідно: активізувати дії керівництва держави щодо інтеграції України до ЄС в галузі ЦЗ; зосередити зусилля на розвитку сучасних технологічних галузей, які

забезпечують безпеку держави та цивільного захисту населення й території; розпочати роботу щодо відкриття актуальних вакансій у сферах повоєнного відновлення держави.

Водночас необхідно звернути увагу на складові, які є необхідними для гарантування цивільної безпеки населення та території. Зокрема, це: забезпечення та переоснащення пожежно–рятувальних підрозділів спеціальними та пожежно–рятувальними автомобілями; забезпечення розвитку мережі добровільних та місцевих пожежно–рятувальних підрозділів на рівні місцевого самоврядування, покращення їх матеріально–технічного забезпечення; збільшення можливостей сил цивільного захсту щодо їх реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події; забезпечення подальшого розвитку єдиної авіаційної системи безпеки та цивільного захисту, задоволення потреб сил цивільного захисту у відповідних типах безпілотних літальних апаратів для пошуку й рятування населення в зоні надзвичайної ситуації.

Крім того, необхідно враховувати, що успішна реалізація зазначених програм і планів можлива за умови якісного та постійного підвищення кваліфікації державних службовців із вирішення практичних питань у сфері цивільного захисту.

3.3. Перспективи вдосконалення організації управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру в Україні

Для імплементації зарубіжного досвіду в системі цивільного захисту Україні рекомендується вдосконалити систему оповіщення, покращити підготовку населення до дій під час надзвичайних ситуацій, модернізувати захисні споруди, оптимізувати логістику та координацію рятувальних підрозділів, а також посилити міжнародну співпрацю в обміні досвідом та ресурсами. Важливо адаптувати кращі практики, зберігаючи українську специфіку, яка враховує поточну воєнну ситуацію [59].

Для вдосконалення системи оповіщення необхідно запровадити сучасні технології для швидкого та ефективного оповіщення населення про загрозу виникнення надзвичайної ситуації та проводити регулярні навчання, під час яких населення відпрацьовуватиме порядок дій у разі отримання сигналів оповіщення [60].

Активне навчання населення правилам поведінки в умовах надзвичайної ситуації, включаючи використання засобів індивідуального захисту та дій під час повітряних тривог, та проведення інформаційних кампаній, що охоплюють різні групи населення, з акцентом на психологічну стійкість та запобігання паніці, забезпечить оперативне реагування, правильність дій під час виникнення надзвичайної ситуації, а отже мінімізацію постраждалих [61].

Також, для забезпечення захисту населення від надзвичайних ситуацій необхідно модернізувати захисні споруди цивільного захисту шляхом проведення оцінки стану існуючих захисних споруд, їх облаштування відповідно до сучасних вимог і будівництва нових, зокрема в районах із підвищеним ризиком [55, 62].

З метою забезпечення захисту цивільного населення необхідно враховувати, що одним з головних аспектів є оптимізація логістики та координація дій у разі загрози виникнення та/або виникнення надзвичайної ситуації, тобто – створення чітких алгоритмів координації дій між різними службами та підрозділами, включаючи рятувальні, медичні та правоохоронні та ви визначення місць розташування і готовності рятувальних загонів, техніки для оперативного реагування на надзвичайні ситуації [63].

Для ефективного управління цивільного захисту населення необхідне відповідне правове та нормативне забезпечення, а саме: регулярний перегляд та оновлення законодавства, що стосується цивільного захисту, згідно з сучасними викликами та міжнародними стандартами, а також розробка чітких нормативних документів, що регламентують дії усіх рівнів влади та населення під час надзвичайної ситуації.

Зокрема, важливою є і міжнародна співпраця – налагодження та зміцнення взаємодії з країнами, що мають успішний досвід у сфері цивільного захисту, для обміну технологіями, знаннями та ресурсами та проведення спільних навчань і тренінгів з міжнародними партнерами.

В умовах стратегічного курсу України на європейську інтеграцію особливого значення набуває вивчення досвіду зарубіжних держав щодо організації систем цивільного захисту. Використання напрацювань країн Європейського Союзу у сфері модернізації системи цивільного захисту, розвитку пожежно–рятувальної справи та аварійно–рятувальних служб є необхідним кроком для поступового приведення національної системи до європейських стандартів [64, 65].

У науковій літературі, як українській, так і закордонній, розглядаються різні аспекти державного управління системами цивільного захисту в окремих країнах. Проте ці праці здебільшого охоплюють лише окремі елементи проблеми й не дають комплексного уявлення про побудову, функціонування та управління системами цивільного захисту держав – членів ЄС. Зокрема, мало опрацьованими залишаються економічні складові розвитку таких систем, а питання матеріально–ресурсного забезпечення нерідко взагалі не аналізуються.

У країнах ЄС і НАТО цивільний захист розглядається насамперед як одна з ключових функцій державної влади. При цьому в більшості європейських держав не створюються окремі відомства, відповідальні виключно за цивільний захист. Ці завдання реалізуються шляхом узгодженої взаємодії спеціалізованих структур, що зазвичай входять до складу міністерств внутрішніх справ. Наприклад, у Польщі питання цивільного захисту забезпечують кілька підрозділів у структурі МВС: Державна пожежна служба, Цивільна оборона (Бюро з питань захисту населення і цивільної оборони), а також пошуково–рятувальні підрозділи (Департамент рятувальних робіт та цивільного захисту населення) та інші служби.

Польський досвід може бути корисним для України в частині наступних практик.

1. Запровадження європейської моделі управління ризиками. Польща повністю перейшла від «реагування» до ризик–орієнтованого підходу, який охоплює: систематичну оцінку ризиків на всіх рівнях, обов'язкові карти ризиків і плани попередження, інтеграцію техногенних, природних та комбінованих загроз у загальний ризиковий профіль держави. Україні варто посилити стандарти оцінювання ризиків, узгодивши їх із методиками ЄС.

2. Зміцнення місцевого управління. У Польщі відповідальність за цивільний захист значною мірою на місцевому рівні. Гміни мають власні кризові центри, обов'язкові плани реагування, фінансування місцевих добровольчих і професійних рятувальних формувань. Україні варто зміцнити спроможність громад, шляхом створення локальних служб цивільного захисту, забезпечення їх обладнанням та навчанням, розширення повноважень місцевих кризових комісій.

3. Розвинення системи добровольчих формувань. Польські добровольчі пожежно–рятувальна служби – є ключовим елементом реагування. Їх сильними сторонами є: велика кількість підрозділів, сучасна техніка, державне та місцеве фінансування, висока готовність і швидкість реагування. Для України актуальне збільшення кількості добровільних пожежних команд у громадах (заохотивши, пільгами, виплатами тощо), стабільне фінансування та навчання за європейськими стандартами.

4. Впровадження цифрових інструментів управління НС. Польща використовує централізовані електронні платформи кризового управління, автоматизовані системи раннього виявлення аварій, EU–стандартизовані протоколи обміну даними. Україна може впровадити єдину цифрову платформу цивільного захисту для ДСНС, громад, підприємств та інтегровані системи моніторингу небезпечних виробництв.

5. Посилення комунікації з населенням. У Польщі ефективно застосовуються SMS–оповіщення (ALERT RCB), зрозумілі інструкції дій для громадян, регулярні навчання населення. Україні варто стандартизувати

оповіщення; розширити шкільні програми з безпеки, запровадити регулярні громадські тренування.

6. Налагодження співпраці між промисловістю та державою. У Польщі великі підприємства з високим рівнем ризику мають жорсткі вимоги Seveso III; промисловість активно фінансує заходи цивільного захисту; регулярно проводяться спільні навчання підприємств та служб. Для України корисним було б повністю імплементувати директиву Seveso III, встановити чітку відповідальність бізнесу за техногенні ризики.

7. Забезпечення інтероперабельності рятувальних служб. Польські рятувальники діють за спільною доктриною та єдиною процедурою – стандартизовані протоколи командування (ICS–аналог), єдині стандарти навчання. Україні було би варто перейняти щодо створення єдиної системи керування інцидентами (ICS) [66, 67].

Також корисним для України може бути досвід Німеччини у сфері організації управління цивільним захистом.

У Німеччині діє модель, де: повноваження розподілені між федеральним, земельним і муніципальним рівнями; існує чітка взаємодія між усіма органами, службами та інфраструктурою; функціонує BBK (Федеральне відомство цивільного захисту та допомоги у разі катастроф), яке відповідає за стандарти, навчання, координацію і планування. Україні було би корисним уніфікувати механізми взаємодії між державою, ОДА/ОВА, громадами; створити єдину регіонально–локальну модель, подібну до німецької.

Ще доцільно було б перейняти досвід Німеччини щодо застосування GIS–системи для управління НС, цифрових мап критичної інфраструктури, нових технологій, шляхом створення в Україні єдиної цифрової екосистеми цивільного захисту; активного використання AI, дронів та роботизованих систем для ліквідації техногенних аварій; інтеграція промислових сенсорів мережі для моніторингу небезпечних об'єктів [68, 69].

Позитивний досвід Франції може бути корисним для України у наступному.

1. Впровадження системи планів аналогічної до французького плану ORSEC – універсальної схеми, яка: уніфікує дії всіх служб при НС (пожежні, поліція, медицина, військові); має єдину систему командування; дозволяє швидко масштабувати реагування під розмір події; передбачає чіткі ролі для кожної структури ще до настання кризи.

2. Інвестиції в технічне оснащення та спеціальні підрозділи реагування на НС техногенного характеру. Подібно французьким хімічним, біологічним та радіологічні підрозділам (Unités NRBC), для України доцільним є створення регіональних центрів реагування на НС техногенного характеру (хімічних, радіаційних, енергетичних); закупівля або виробництво роботів, дронів для оцінки ризиків [66, 69, 70].

Відповідно до вищевикладеного, можна зробити висновки, що країни ЄС накопичили значний досвід створення й функціонування ефективних систем цивільного захисту та їх фінансового й ресурсного забезпечення, якій є доцільним для наслідування в Україні. Для вітчизняної системи цивільного захисту корисними, насамперед, є такі елементи: стандартизація планування техногенної безпеки, створення технічних резервів, посилення регіональних координаційних центрів та впровадження багатосекторної співпраці. Їхнє поєднання сприятиме формуванню сучасної, стійкої та ефективної системи цивільного захисту в Україні.

Використання цього досвіду у процесі реформування служби цивільного захисту України сприятиме підвищенню її результативності та дієвості в умовах як мирного часу, так і в разі потреби в умовах воєнного стану.

ВИСНОВКИ

1. Надзвичайні ситуації є серйозною загрозою для держави і суспільства. Їхня небезпека полягає у непередбачуваності виникнення та масштабності наслідків. Ефективне функціонування системи управління цивільного захисту, готовність органів влади до дій у таких умовах є запорукою збереження життя, матеріальних ресурсів і стабільності суспільства.

Чітко визначені функції керівництва та налагоджена структура дозволяють координувати дії державних і місцевих органів влади, підприємств і громадськості для мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій.

2. Дослідження системи управління у сфері захисту населення і територій є основою ефективного державного управління. Застосування наукових принципів і методів дозволяє розвивати системи безпеки, адаптувати їх до нових загроз і забезпечити надійний захист для громадян.

У сучасних умовах загроз (війна, техногенні катастрофи, зміни клімату) така робота є надзвичайно актуальною.

3. Значні недоліки в організації швидкого реагування на надзвичайні ситуації, у прийнятті оперативних та адекватних рішень, говорять про низький рівень організації ліквідації надзвичайних ситуацій.

Для вирішення цієї проблеми необхідно набувати досвіду та обізнаності керуючим представникам усіх структур управління системою цивільного захисту та сприяти усуненню існуючих суперечностей, що лежать в основі нормативно–правових актів галузі цивільного захисту.

4. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій є основою превентивної діяльності у сфері цивільного захисту. Планування реагування на виникнення надзвичайних ситуацій дозволяє бути готовими до можливих сценаріїв розвитку подій, забезпечити оперативність і злагодженість дій.

Досвід європейських держав показує, що в сучасних умовах першочерговою стає не стільки ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій, скільки їхнє завчасне попередження, постійний моніторинг та, за можливості,

запобігання їх виникненню. Це пояснюється тим, що інвестиції у профілактику та раннє виявлення потенційних загроз зазвичай значно менші, ніж витрати на подолання збитків після настання надзвичайної ситуації.

5. Міжнародна співпраця має вагоме значення, оскільки дозволяє вибудовувати й посилювати взаємодію з країнами, що вже досягли успіху у сфері цивільного захисту. Така взаємодія забезпечує обмін технологіями, знаннями, практичним досвідом і ресурсами, а також організацію спільних тренувань і навчань із закордонними партнерами.

Для України вивчення і впровадження світових підходів до побудови системи цивільного захисту стає особливо актуальним. Адаптація напрацювань держав Європейського Союзу у сфері модернізації цивільного захисту, розвитку пожежно–рятувальних служб та аварійно–рятувальних підрозділів є важливою передумовою гармонізації української системи з європейськими стандартами.

Застосування європейського досвіду у створенні та забезпеченні функціонування дієвої системи цивільного захисту, зокрема щодо фінансування та ресурсного забезпечення, сприятиме підвищенню ефективності української служби цивільного захисту та покращенню її здатності реагувати на надзвичайні ситуації.

6. Досвід, який може бути корисним для України, зокрема у питаннях посилення хімічної, промислової та інфраструктурної безпеки., інтеграції професійних та добровольчих структур, створення передових систем оповіщення населення; налагодження ефективної координації між рівнями влади необхідно запозичити у розвинених європейських країн, таких як Польща, Німеччина, Франція.

7. Завдання щодо цивільного захисту населення і території у відбудовний період є перспективним напрямом та потребує детального вивчення і опрацювання. Необхідно активізувати дії керівництва держави щодо інтеграції України до ЄС; зосередити зусилля на розвитку сучасних технологічних галузей, які забезпечують безпеку держави та цивільного захисту населення й території;

розпочати роботу щодо відкриття актуальних вакансій у сферах повоєнного відновлення держави.

8. Забезпечення та переоснащення пожежно–рятувальних підрозділів спеціальними та пожежно–рятувальними автомобілями; забезпечення розвитку мережі добровільних та місцевих пожежно–рятувальних підрозділів, покращення їх матеріально–технічного забезпечення, збільшення можливостей сил цивільного захсту щодо їх реагування на надзвичайні ситуації, забезпечення подальшого розвитку єдиної авіаційної системи безпеки та цивільного захисту, задоволення потреб сил цивільного захисту у відповідних типах безпілотних літальних апаратів для пошуку й рятування населення в зоні надзвичайної ситуації є ключевими складовими для гарантування цивільної безпеки населення та території.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алієва П. І. Фундаменталізація вищої освіти в контексті європейської інтеграції. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : зб. мат. інтернет–конф. 28–29 квітня 2016 р. Харків : НУЦЗУ, 2016. С. 3–4.

2. Бабаджанова О. Ф., Рогуля А. О. Нормативно–правове забезпечення органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування* : наук.–практ. журн. 2018. № 3 (62). URL : http://nbuv.gov.ua/ jpdf/Tpdu_2018_3_22.pdf. (дата звернення: 15.04.2025).

3. Бакуменко В. Д. Публічне адміністрування як процес вироблення, прийняття та виконання управлінських рішень. В. Д. Бакуменко. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління* : зб. наук. пр. Ак. муніцип. упр. Київ : АМУ, 2015. № 1. С. 8–26. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nrzd_2015_1_3. (дата звернення: 10.04.2025).

4. Барило О. Г. Аналіз досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування:* електрон. наук. фах. вид. Харків, 2018. № 1. URL : http://el–zbirn–du.at.ua/2018_1/11.pdf. (дата звернення: 29.03.2025).

5. Барило О. Г. Система інформаційно–аналітичного забезпечення як складник системи управління цивільного захисту в Україні. *Механізм державного управління.* 2018. № 1(36). с. 50–58.

6. Барило О. Г., Потеряйко С. П. Визначення раціонального методу організації взаємодії у надзвичайних ситуаціях. *Вісник Національного університету цивільного захисту України.* Серія : Державне управління. 2017. Вип. 1. С. 305–313. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_1_44. (дата звернення: 24.07.2025).

7. Бєлікова К. Г., Потеряйко С. П., Удосконалення правового та організаційного механізмів державного управління в сфері цивільного захисту.

Всеукраїнська науковопрактична конференція «Публічне управління та адміністрування на сучасному етапі державотворення». Київ, 2019. С.192.

8. Биков О. С. Аналіз наукових досліджень з проблем державного управління у сфері цивільного захисту: актуальні напрями дослідження. *Державне управління. Економіка та держава*. 2014. № 9. С. 137–140.

9. Біла книга цивільного захисту України: інформаційне видання ДСНС / за заг. ред. П. Б. Волянського. Київ, 2023. 272 с.

10. Бойко О. Становлення Державного Управління У Сфері Цивільного Захисту. *Становлення публічного адміністрування в Україні* : матеріали X Конф. студентів та молодих учених за міжнар. участю / за заг. ред. О. Б. Кірєєвої. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2019. 354 с.

11. Борщевський В., Засадко В., Матвєєв Є. Інституційні основи повоєнного відновлення України : як використати потенціал європейських та міжнародних організацій для прискорення процесу зближення з ЄС. Наукові перспективи. 2022. № 7 (14). URL : https://doi.org/10.52058/2695–1592–2022–7(14)–51–62.

12. В. А. Дубінін, В. І. Ізотов, В. В. Ляшенко, Л. М. Маркіна, О. Ю. Савіна, П. В. Штейн «Актуальні питання цивільного захисту». Одеса : «НУК», 2020. 464 с.

13. Волянський П. Б. Алгоритмізація прийняття управлінських рішень в умовах надзвичайних ситуацій різного характеру. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України.* 2015. № 1. с. 112–116. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2015_1_26. (дата звернення: 02.07.2025).

14. Гаваза А. О., Гудович О. Д., Мазуренко В. І. Організація управління у сфері цивільного захисту щодо прийняття рішення. *Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку* : Матеріали 20 Всеукраїнської науково–практичної конференції, м. Київ, 9–10 жовтня 2018 р. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 536 с. URL : http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7399/1/mat_konf%281%29.pdf. (дата звернення: 03.05.2025).

15. Гацуля О., Рагімов Ф. Удосконалення організаційно–правового забезпечення державного управління на регіональному та галузевому рівнях у контексті процесів децентралізації. *Державне управління та місцеве самоврядування.* 2015. вип. 3(26). С. 101 115. URL : http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2015/2015_03(26)/13.pdf. (дата звернення: 02.04.2025).

16. Григоренко Н. В. Зарубіжний досвід побудови систем надання державних послуг у сфері цивільного захисту. *Теорія та практика державного управління.* 2015. Вип. 2 (49). с. 1–8.

17. Декларація Лугано: підсумковий документ Міжнародної конференції з питань відновлення України (URC 2022), м. Лугано, 4–5 липня 2022 року. Лугано. 2022 р. URL: https://ua.urc2022.com/materiali–konferenciyi (дата звернення : 07.08.2025).

18. ДК 019:2010. Класифікатор надзвичайних ситуацій : Класифікатор/ Держспоживстандарт України. Офіц. вид. Київ URL : https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va457609–10#Text. (дата звернення 01.07.2025).

19. Добробут як наукова категорія та пріоритети державної політики щодо збереження та зростання добробуту в умовах повоєнного відновлення України. Науковий вісник / С. Завгородня : Державне управління. 2023. № 2. С. 181–201. URL : https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/187 6995. (дата звернення : 09.06.2025).

20. Досвід республіки Польща для України у сфері підготовки фахівців цивільного захисту: публічно–управлінський аспект: Монографія : Крук С. І., Домбровська С. М., Палюх В. В., Іноземцева О. Б. : Харків, НУЦЗУ.– 2022. 225с.

21. Досвід Федеративної Республіки Німеччини з організації системи цивільного захисту. Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки. / за ред. Руденко І., Полукаров Ю. 2019. с. 370–378. URL: http://confopcb.iee.kpi.ua/proc/article/download/183762/183581. (дата звернення: 11.02.2020).

22. Запорожець О. І., Михайлюк В. О., Халмурадов Б. Д. Цивільний захист: підручник. Київ: «Центр учбової літератури», 2016. 264 с.

23. Захисні споруди цивільного захисту: ДБН В.2.2–5:2023. Київ: Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, 2023. 123 с. URL: https://dreamdim.ua/wp content/uploads/2023/08/DBN_V_2_2_5–2023 .pdf (дата звернення : 06.09.2025).

24. Захист від зброї масового ураження: навч. посіб. / С. П. Гайдарь, І. М. Мартинюк., В. В. Марущенко, О. В. Сакун. Харків: ФВП НТУ «ХПІ», 2021. – 264 с.

25. Зброя масового ураження та захист від неї : навч. посіб.. / Б. П. Теплоухов. Київ: Вид. дім «СКІФ», 2023. 101 с.

26. Іванченко І. П. Інвестиції. Зарубіжний досвід організації системи цивільного захисту організаційно–економічна складова практика та досвід. *Журнал*. 2015. № 3. URL http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=4777&i=30

27. Кодекс цивільного захисту України № 5403–VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 34–35. ст. 458. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403–17#Text. (дата звернення 30.03.2025).

28. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1% 80#Text. (дата звернення: 04.04.2025).

29. Конференція з питань відновлення України. Лугано, 2022. URL: https://lrhub.org.ua/ua/posts/16. (дата звернення: 07.06.2025).

30. Маслей, В. Сутність та зміст єдиної державної системи цивільного захисту / Віктор Маслей *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2020. Вип. 1. с. 58–68.

31. Методичні вказівки до практичного заняття «Загальна характеристика хімічної зброї» з дисципліни «Військова токсикологія та радіологія» / Ю. В. Шкатула, Ю. О. Міщенко. Суми : Сумський державний університет, 2016. 25 с.

32. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. / В. І. Зацерковний, І. В. Тішаєв, В. К. Демидов. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с. URL : https://isp.kiev.ua/images/Page_Image/Library/Methodology _Zatserkovny_Tishayev_Demidov.pdf. (дата звернення: 08.04.2025).

33. Назаренко В. Ю. Організаційно–правовий механізм державного управління пожежною безпекою в Україні / *Теорія та практика державного управління.* Вип. (42). URL : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e–book/tpdu/2013–3/doc/2/14.pdf 3. (дата звернення: 04.04.2025).

34. Організаційно-правовий механізм державного управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій / О. М. Соболь, Р. В. Приходько. *Державне будівництво.* 2012. № 2. URL : http://www.kbuapa.kharkov.ua/e–book/db/2012–2/doc/2/13.pdf. (дата звернення: 02.04.2025).

35. Основи цивільного захисту: навч. посіб. / В. О. Васійчук, В. Є Гончарук, С. І. Качан, С. М. Мохняк. Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехнік», 2010. 417 с.

36. Охріменко О., Попов Р. Повоєнна відбудова України : потенціал та стратегія перетворень. *Електронний журнал* : Економіка та суспільство. 2022. №45. URL : https://economyandsoc iety. in.ua/index.php/journal/article/view/1913. (дата звернення : 09.06.2025).

37. План відновлення України. Відновлення України: *офіційний вебсайт.* URL :https://recovery.gov.ua. (дата звернення : 07.06.2025).

38. Плахута В. В. Розвиток державної політики у сфері цивільного захисту України / В. В. Плахута. *Гуржіївські історичні читання*. 2011. Вип. 4. с. 276–277. URL : http://nbuv.gov.ua/j–pdf/gurit_2011_4_129.pdf. (дата звернення: 04.04.2025).

39. Подскальна О.А. Приєднання України до механізму цивільного захисту європейського союзу – один із пріоритетів її європейського вибору. *Інвестиції: практика та досвід.* 2015. № 19. с. 130–134.

40. Помаза–Пономаренко А. Л., Тарадуда Д. В., Порока С. Г. Організаційно–правові засади імплементації Механізму цивільного захисту ЄС в Україні в контексті гарантування національної безпеки. *Державне будівництво: електронний журнал.* 2023. № 2. с. 67–79. URL: https://periodicals.karazin.ua/db/article/view/23394/21392. (дата звернення: 10.11.2025).

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності у сфері довкілля та щодо цивільного захисту на період дії воєнного стану і у відбудовний період : Закон України № 2132–IX від 15 березня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2132–20#Text. (дата звернення : 07.06.2025).

42. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення вимог цивільного захисту під час планування та забудови територій : Закон України № 24896–IX від 24 серпня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2486–20#Text. (дата звернення : 09.06.2025).

43. Про Державну комісію з питань техногенно–екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінет Міністрів України Постанова № 18 від 26 січня 2015 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/18–2015–%D0%BF#Text. (дата звернення: 28.05.2025).

44. Про затвердження Загального положення про спеціальну Урядову комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і Загального положення про спеціальну комісію з ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру регіонального, місцевого та об'єктового рівня : Постанова Кабінету Міністрів України № 843 від 14 червня 2022 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843–2002–%D0%BF#Text. (дата звернення: 30.05.2025).

45. Про затвердження плану основних заходів цивільного захисту України на 2025 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1313–р від 24.грудня 2024 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1313–2024–%D1%80#Text. (дата звернення 07.07.2025).

46. Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня: Постанова Кабінету Міністрів України № 223 від 14 березня 2018 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223–2018–%D0%BF#Text. (дата звернення: 07.07.2025).

47. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України № 11 від 09.січня 2014 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/11–2014–%D0%BF#Text. (дата звернення: 05.06.2025).

48. Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України № 733 від 27 вересня 2017 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/733–2017–%D0%BF#Text. (дата звернення: 07.09.2025).

49. Про затвердження Положення про функціональну підсистему «Система управління силами та засобами цивільного захисту» єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ : Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 326 від 20 квітня 2023 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0870-23#Text. (дата звернення: 07.08.2025).

50. Про затвердження Положення про Цивільну оборону України : Постанова Кабінету Міністрів України № 299 від 10 травня 1994 р. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/299-94-%D0%BF#Text. (дата звернення: 23.04.2025).

51. Про затвердження Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях: Постанова Кабінету Міністрів України № 444 від 26 червня 2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444–2013–%D0%BF/ed20230218#Text. (дата звернення: 04.10.2025).

52. Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями : Постанова Кабінету Міністрів України № 368 від 24 березня 2004 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/368–2004–%D0%BF#Text. (дата звернення: 06.06.2025).

53. Про затвердження Порядку функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій : Постанова Кабінету Міністрів України № 1171 від 17 березня 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1171–2025–%D0%BF#Text. (дата звернення: 09.07.2025).

54. Про затвердження типових положень про функціональну та територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту : Постанова Кабінету Міністрів України № 101 від 11 березня 2015 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101–2015–%D0%BF#Text.107. (дата звернення: 05.06.2025).

55. Про національну безпеку України : Закон України № 2469–VIII від 05 жовтня 2025 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469–19. (дата звернення: 13.10.2025).

56. Про Порядок перетинання державного кордону України аварійно–рятувальними та аварійно–відновними формуваннями для локалізації та ліквідації надзвичайних ситуацій, зумовлених стихійним лихом, аваріями і катастрофами : Постанова Кабінету Міністрів України № 912 від 21 серпня 1997 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912–97–%D0%BF. (дата звернення: 06.08.2025).

57. Про правовий режим воєнного стану : Закон України № 389–VIII від 12 травня 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389–19#Text . (дата звернення: 09.07.2025).

58. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23.06.2023 «Щодо результатів оперативних обстежень об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту та вирішення проблемних питань щодо укриття населення» : Указ Президента України № 353/2023 від 26 червня 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/353/2023#Text (дата звернення: 09.06.2025).

59. Про схвалення Стратегії розвитку фонду захисних споруд цивільного захисту на період до 2034 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України № 183–р. від

04 березня 2025 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/444–2013–%D0%BF/ed20230218#Text. (дата звернення: 16.10.2025).

60. Про цивільну оборону України : Закон України № 2974-XII від 03 лютого 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2974-12#Text. (дата звернення : 09.05.2025).

61. Публічне управління у сфері цивільної безпеки : навч. посіб. / О. І. Крюков, А. Л. Помаза–Пономаренко, І. М. Лопатченко. Харків:«Діса плюс», 2024. URL: http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/19932/1/Публічне%20управління_у%20%20сфері%20ЦБ_2024_Крюков%2c%20Помаза-Пономаренко%2c%20Лопатченко.pdf. (дата звернення: 13.07.2025).

62. Рогуля А. О. Забезпечення повноважень місцевих органів влади у сфері цивільного захисту в умовах реорганізації місцевого самоврядування в Україні. *Модернізація системи державного управління: теорія та практика* : матер. наук.–практ. конф. за міжнар. уч. (9 жовтня 2015 р., м. Львів). Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2015. с. 199–203. URL : http://www.lvivacademy.com/vidavnitstvo_1/download/materialy_2015.pdf. (дата звернення: 09.09.2025).

63. Тищенко В. О. Сучасний стан державного управління у сфері цивільного захисту у країнах Євросоюзу. *Економіка та держава.* 2013. № 4. с. 94–97.

64. Троян І. М. Зарубіжний досвід правового регулювання проходження служби в органах пожежного нагляду та можливість його адаптації. *Форум права*. 2012. № 1. с. 1001–1007. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2012_1_159. (дата звернення: 11.06.2025).

65. Труш О. О. Досвід побудови та функціонування систем цивільного захисту країн–членів ЄС Західної Європи. *Теорія та практика державного управління.* 2009. Вип. 4. с. 364–373. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2009_4_54. (дата звернення: 07.06.2025).

66. Федорчак В. В. Правові засади державного управління моніторингом ризиків виникнення надзвичайних ситуацій в Україні / В. В. Федорчак. *Право та державне управління.* 2018. № 2 (31). Том 2. С. 160–163.

67. Цивільний захист у схемах: навч. посіб. / А. О. Собакарь, Д. Г. Казначеєв, В. Д. Поливанюк, О. І. Бойко. Дніпро: Дніпропетровський. Держ. ун–т внутр. справ, 2018. 144 с.

68. Цивільний захист України: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів / Я. Бедрій, В. Малов. Тернопіль : *Навчальна книга*: Богдан, 2017. 392 с.

69. Цивільний захист: навч. посіб. / К. О. Левчук, Р. Я. Романюк, А. О. Толок. Дніпродзержинськ : ДДТУ, 2016 р. 325 с.

70. Чорнобильська катастрофа в документах, фактах та долях людей: 1986–2006 / В. М. Миколюк, А. Г. Базиленко, П. М. Десятников, І. Д. Гладуш, В. М. Корнійчук. Українська асоціація «Чорнобиль» органів та військ МВС України. 2–е вид., доопрац. Київ : Азимут–Україна, 2006. 624 с.

71. Чорнобильська трагедія: Документи і матеріали / НАН України; Інститут історії України; Головне архівне управління при Кабінеті міністрів України; Центральний державний архів громадських об'єднань України; В. А. Смолій (відп. ред.), Н. П. Барановська (голов. упоряд.). Київ : Наукова думка, 1996. 783 с.

72. Шевцов А., Їжак О. Реформування системи цивільного захисту населення відповідно до завдань європейської та євроатлантичної інтеграції. URL : http://www.niss.gov.ua/ Monitor/ mart2009/3.htm. (дата звернення: 18.10.2025).

73. Шойко В.А. Проблеми нормативно–правового забезпечення діяльності органів державного управління в сфері цивільного захисту. *Інвестиції: практика та досвід.* 2011. № 24. С. 105–107.

74. Struktura wydziału. *Oficjalna strona Szkoła Główna Służby Pożarniczej.* URL : https://www.sgsp.edu.pl/wibp. (дата звернення 12.11.2025).

ДОДАТКИ

Додаток А

Ряд законодавчих актів, що належать до сфери цивільної оборони

№ з/п	Дата та назва нормативного документа	Короткий опис документу
1.	Закон України «Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення» від 24.02.1994	Регламентував громадянські відносини, що формуються у сфері санітарно–епідеміологічного ,благополуччя; встановлював права та обов'язки органів управління, об'єктів господарської діяльності, організацій, установ в питаннях захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру; визначав послідовність дій національної санітарно–епідеміологічної служби та реалізацію національного санітарноепідеміологічного нагляду України.
2.	Закон України «Про захист людини від дій іонізуючих випромінювань» від 14.01.1998	У разі виникнення радіаційної небезпеки встановлював заходи щодо цивільної оборони життя, здоров'я та майна населення від негативного впливу іонізуючого випромінювання та порядок відшкодування втрат, спричинених радіаційними аваріями.
3.	Закон України «Про війська Цивільної оборони України» від 24.03.1999	Формулював правові засади та організаційні основи реалізації функцій військ цивільної оборони України.
4.	Закон України «Про аварійно–рятувальні служби» від 14.12.1999	Визначав економічні, організаційні та правові засади формування та реалізації дій аварійно-рятувальних служб для громадянського захисту та вирішення проблем міжнародної взаємодії у напрямі усунення наслідків надзвичайних ситуацій.

Продовження Додатку А

5.	Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000	Встановлював правову основу введення режиму надзвичайного стану, систему його зупинення, специфіку діяльності органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, об'єктів господарювання, організацій та установ в надзвичайних ситуаціях для дотримання прав і свобод громадян, а, також формував відповідальність за недотримання вимог або порушення правового режиму «надзвичайної ситуацій».
6	Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» від 06.04.2000	Формулював правові, організаційні та фінансові принципи функціонування органів управління цивільної оборони, місцевого самоврядування, об'єктів господарювання, організацій та установ, робота яких була направлена на попередження появи та поширення інфекційних хвороб серед населення, а, також, на локалізацію, ліквідацію спалахів епідемій, визначав відповідальність осіб в питаннях захисту населення від інфекційних хвороб.
7.	Закон України «Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру» від 08.06.2000	Встановлював організаційно–правові засади захисту громадян України, нерезидентів та осіб без громадянства, які постійно або тимчасово проживали в Україні. Закон визначав основні заходи у галузі цивільної оборони населення та територій, і був фундаментом розбудови функціонування єдиної системи органів управління у сфері запобігання та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру.
8.	Закон України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18.01.2001	Визначав засади діяльності суб'єктів господарювання підвищеного ризику, та був спрямований на захист життя та здоров'я населення і навколишнього природнього середовища від шкідливих наслідків аварій шляхом попередження їх виникнення, локалізації їх поширення та ліквідації наслідків.

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Оргіш Вадим Олегович, магістрант 2 курсу магістратури, форма навчання заочна, факультет соціології та управління, спеціальність «публічне управління та адміністрування» освітньо-професійна програма «публічне управління та адміністрування», адреса електронної пошти orgish383@gmail.com,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Удосконалення управління захистом населення й територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

– згоден на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (студент) Оргіш В.О.

Дата_____ Підпис_____ ПІБ (науковий керівник) Кас'яненко Д.В.